

Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ
ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΓΙΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

ΕΠΙ ΤΕΤΡΑΕΤΙΑΣ 1914-1918

ΔΡΑΧΜ. 0.60

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἀριθ. Πρωτ. 42705
Δεχπ. 21574

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1914

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Ἰωάν. Σιδέρην.

Γνωρίζομεν ὑμῖν, δι κατ' ἀπόφασιν τῆς ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν διδασκικῶν βιβλίων ἐποπτικῆς ἐπιτροπείας ἡ τιμὴ τῆς ὀρθοδόξου κατηγήσεως διὰ τὴν Γ' τάξιν τῶν Ἑλλ. Σχολείων ἐκ φύλλων τυπογραφικῶν 4 ὀρίσθη εἰς λεπτὰ ἐξήκοντα (0.60) τὸ δὲ ἐπιθετικὸν βιβλιόσημον, χρώματος ροδίνου, ἔσται ἀξίας λεπτῶν τριάντα τριῶν (0.33).

Ἐντελλόμεθα ὅπως συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ἀποφάσεις ταύτας, ἐκινώσητε δὲ τὴν προῦσαν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τοῦ περιεχομένου τοῦ βιβλίου, κάτωθι τῆς θέσεως εἰς ἣν κατὰ τὸν νόμον ἐπικολλᾶται τὸ βιβλιόσημον.

Ὁ Ὑπουργός

Ι. Δ. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ

Ν. Δ. Τσιριμῶκος

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝ. Ν. ΣΙΔΕΡΗ — ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΟΥΛΙΟΥ ΒΕΡΝ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ

ΒΡΑΒΕΥΘΕΙΣΑ ΥΠΟ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Τὰ ὀραιότερα βιβλία τοῦ κόσμου, μεταφρασμένα εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν. Τὰ ἠθικώτερα, τὰ διδακτικώτερα καὶ τερπνότερα μυθιστορήματα τῶν παιδιῶν. Τὰ μόνα κατάλληλα βιβλία διὰ δῶρα.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἔκδοσις εἶναι καθ' ὅλα ὁμοία μὲ τὴν πολυτελεῆ Γαλλικὴν ἔκδοσιν τοῦ μεγάλου ἐκδοτικοῦ καταστήματος τῶν Παρισίων Hetzel. Αἱ εἰκόνες εἶναι ἀκριβῶς αἱ αὐταί, ἐπιτηδες διὰ τὴν ἔκδοσιν ταύτην κομισθεῖσαι ἐκ Παρισίων. Ὁ χάρτης λευκός καὶ στιλπνός, καὶ ἡ ἐκτύπωσις ἐν γένει εἰς ἄκρον ἐπιμελελημένη.

Οἱ χρυσοδεμένοι τόμοι ἀποτελοῦν τὸ ὀραιότερον στέλισμα πάσης Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης.

Ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε :

ΑΠΟ ΤΗΣ ΓΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΕΛΗΝΗΝ	ἄδεται Δρ. 3.00 χρυσῶδ. 4.50
ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΣΕΛΗΝΗΝ.....	ἄδεται Δρ. 3.00 χρυσῶδ. 4.50
ΡΩΒΥΡΟΣ Ο ΚΑΤΑΚΤΗΤΗΣ.....	ἄδεται Δρ. 3.00 χρυσῶδ. 4.50
Ἡ ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΡΟΒΙΝΣΩΝΩΝ.....	ἄδεται Δρ. 3.00 χρυσῶδ. 4.50
Ο ΛΑΧΝΟΣ ΥΠ ΑΡΙΘ. 9,672.....	ἄδεται Δρ. 3.00 χρυσῶδ. 4.50
ΑΙ ΜΕΛΑΙΝΑΙ ΙΝΔΙΑΙ.....	ἄδεται Δρ. 3.00 χρυσῶδ. 4.50
ΤΥΧΑΙ 3 ΡΩΣΩΝ ΚΑΙ 3 ΑΓΓΛΩΝ..	ἄδεται Δρ. 3.00 χρυσῶδ. 4.50
ΤΑ ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΑ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ	ἄδεται Δρ. 3.00 χρυσῶδ. 4.50
Ο ΣΑΝΣΕΛΛΩΡ.....	ἄδεται Δρ. 3.00 χρυσῶδ. 4.50
Ο ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΟΣ ΑΣΤΗΡ.....	ἄδεται Δρ. 3.00 χρυσῶδ. 4.50
Ο ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΕΤΗΣ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ	ἄδεται Δρ. 5.50 χρυσῶδ. 8.00
20000 ΛΕΥΓΑΙ ΥΠΟ ΤΗΝ ΘΑΛΑΣΣ.	ἄδεται Δρ. 5.50 χρυσῶδ. 8.00

Ἀποστέλλονται ἐλευθέρως ταχυδρομικῶν ἐξόδων.

Γράψατε : ΙΩΑΝ. Ν. ΣΙΔΕΡΗ — βιβλιοπώλων — ἐκδότων — ΑΘΗΝΑΣ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΠΑΤΗΡΙΣΜΟΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΕΝΑΤΟΤΕΙΩΝ

ΥΠΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

Τακτικού Καθηγητού τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ.

Ἡ ΜΟΝΗ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΝΟΜΟΝ „ΓΣΑ“

ΕΠΙ ΤΕΤΡΑΕΤΙΑΝ 1914—1918

ΕΓΚΡΙΣΕΙ ΚΑΙ Τῆς Ἱερας Συνόδου

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
 ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
 46—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΕΑΚΕΙΟΥ

Αθήναι 27. Μαΐου. 1916

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1. Ὁρισμός, διαίρεσις καὶ πηγὰὶ τῆς
Ὁρθοδόξου Κατηχήσεως.

Ὁρθόδοξος Κατήχησις (1) καλεῖται ἡ στοιχειώδης διδασκαλία περὶ τῶν ἀληθειῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἀλήθειαι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι διτταί, δογματικαὶ καὶ ἠθικαί, διὰ τοῦτο ἡ Ὁρθόδοξος Κατήχησις διαίρεται εἰς δύο μέρη, εἰς τὸ δογματικὸν καὶ εἰς τὸ ἠθικόν. Καὶ τὸ μὲν δογματικὸν πραγματεύεται περὶ τῶν δογμάτων, δηλ. περὶ τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως, τὰς ὁποίας ὀφείλομεν νὰ ἀποδεχόμεθα· τὸ δὲ ἠθικὸν περὶ τῶν καθηκόντων πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτούς, τὰ ὁποία ὀφείλομεν νὰ πράττωμεν.

Δύο εἶναι αἱ πηγὰὶ τῆς Ὁρθοδόξου Κατηχήσεως, ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις.

§ 2. Θρησκεία καθ' ὅλον.

Θρησκεία καλεῖται ἡ ζῶσα σχέση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, ταυτέστιν ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐπίγνωσις καὶ λατρεία τοῦ Θεοῦ.

Ἡ θρησκεία εἶναι ἐμφυτος εἰς τὸν ἄνθρωπον· δὲν εἶναι ἕμως ἢ αὐτὴ εἰς πάντα τοὺς τόπους.

Υπάρχουσι διάφοροι θρησκειαί, αἱ ὁποῖαι διαιροῦνται εἰς πολυθεϊστικὰς καὶ εἰς μονοθεϊστικὰς. Καὶ πολυθεϊστικαὶ μὲν

(1) Ἡ λέξις Κατήχησις παράγεται ἐκ τοῦ ῥήματος κατηχῶ, τὸ ὅποιον ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ σημαίνει διδάσκω τὰς ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ.

καλοῦνται ἐκείναι, τῶν ὁποίων οἱ ὄπαδοι λατρεύουσι πολλοὺς θεοὺς· μονοθεϊστικά δὲ ἐκείναι, τῶν ὁποίων οἱ ὄπαδοι λατρεύουσιν ἓνα θεόν. Καὶ αἱ μὲν πολυθεϊστικά θρησκείαι (800 ἑκατομύρια) εἶναι πολλαί. Ἐκ τούτων δὲ μάλιστα διαδεδομένα εἶναι ὁ Βουδδισμὸς (500 ἑκατ.) ἐν τῇ Κίνᾳ, Κορέᾳ, Ἰαπωνίᾳ καὶ Ἰνδονήῳ, ὁ Βραχμανισμὸς (210 ἑκατομ.) ἐν τῷ Ἰνδοστάν καὶ ὁ Φετιχισμὸς (1) (90 ἑκατομ.) ἐν τῇ Ἀφρικῇ. Αἱ δὲ μονοθεϊστικά θρησκείαι (770 ἑκατομ.) εἶναι τρεῖς, ἡ Χριστιανικὴ (550 ἑκατομ.), ἡ Ἰουδαϊκὴ (10 ἑκατομ.) καὶ ἡ Μωαμεθανικὴ (210 ἑκατομ.).

Λατρεία καλεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐκδήλωσις πρὸς τὸν Θεὸν τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ.

§ 3. Χριστιανικὴ Θρησκεία.

Χριστιανικὴ θρησκεία καλεῖται ἡ θρησκεία, ἡ ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (2).

Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία, ὅπως αὕτη φημιναεῖται καὶ διαφυλάττεται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, εἶναι ἡ μόνη ἀληθὴς, διότι αὐτὴ μόνη διδάσκει τὸν ἀνθρώπον ὀρθῶς νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ λατρεύῃ τὸν Θεόν.

(1) Ὁ Φετιχισμὸς (ἐκ τῆς Πορτογαλικῆς λέξεως φετιχ=μαγείας) εἶναι θρησκεία ἀποδίδουσα θεῖαν δύναμιν, διὰ μαγείας ἀποκτηθεῖσαν, εἰς διάφορα ἀντικείμενα τῆς ἐμφύχου καὶ ἀφύχου φύσεως, οἷον εἰς ζῆα, δένδρα, λίθους κτλ.

(2) Ἡ λέξις Ἰησοῦς εἶναι Ἑβραϊκὴ καὶ σημαίνει σωτήρα ἢ δὲ λέξις Χριστὸς (Ἑβραϊστὶ Μεσσίας) εἶναι Ἑλληνικὴ καὶ σημαίνει νεκρωμένον. Παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἐχρίοντο δι' ἡγιασμένου μύρου οἱ ἱερεῖς, οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ προφῆται, ἵνα δευχθῇ ἡ θεία αὐτῶν ἐκλογὴ καὶ ἡ πνευματικὴ δύναμις, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου αὐτῶν. Ὁ Ἰησοῦς ἕως ἐχρίσθη ὡς βασιλεὺς, ἱερεὺς καὶ προφῆτης οὐχὶ δι' ἁγίου μύρου, ἀλλὰ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λέγει· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ (δηλ. εἶναι), οὗ ἔνεκεν (= διότι) ἔχρισέ με» (δηλ. ὁ Κύριος) (Λουκ. δ' 18. Πρβλ. Ἦσ. ξα' 1).

Οἱ πρεσβεύοντες τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, ἴτοι οἱ Χριστιανοί, διαιροῦνται εἰς Ὁρθόδοξους, εἰς Παπικούς, εἰς Διαμαρτυρομένους, εἰς Νεστοριανοὺς καὶ εἰς Μονοφυσίτας. Καὶ Ὁρθόδοξοι μὲν (120 ἑκατομ.) καλοῦνται οἱ ὀρθῶς δοξάζοντες περὶ τοῦ Θεοῦ. Παπικοὶ δὲ (240 ἑκατομ.) οἱ ἀναγνωρίζοντες ὡς ὀρατὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας τὸν Πάπαν, ἐν ᾧ κατὰ τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ τὴν Ἑρᾶν Παράδοσιν ὀρατὸς συγχρόνως καὶ ἀόρατος ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Διαμαρτυρομένοι δὲ (180 ἑκατομ.), διότι διεμαρτυρήθησαν τῷ 1529 κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ συνεδρίου Γερμανῶν ἡγεμόνων περὶ μὴ ἐξαπλώσεως τῆς διδασκαλίας αὐτῶν εἰς ἄλλας χώρας. Νεστοριανοὶ δὲ (300 χιλιάδες) οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Νεστορίου, ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ἤγκασε κατὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα καὶ ἐχώριζε τὰς δύο ἐν τῷ Χριστῷ φύσεις, τὴν θεῖαν δηλ. καὶ τὴν ἀνθρωπίνην (1). Μονοφυσίται δὲ (10 ἑκατομ.) οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Εὐτυχεῶς, ἀρχιεπισκόπου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ ὁποῖος ἤγκασε κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα, καὶ ἐδίδασκεν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ἐν τῷ Χριστῷ φύσις ἀπερροφήθη ὑπὸ τῆς θείας, καὶ ἔτι ἐπομένως ὑπελείφθη ἐν τῷ Χριστῷ μία μόνη φύσις, δηλ. ἡ θεία (2).

Οἱ μόνον ἀληθεῖς Χριστιανοὶ εἶναι οἱ Ὁρθόδοξοι, διότι αὐτοὶ μόνον διαφυλάττουσι σφάν καὶ ἀκερᾶσαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων πάντες δὲ οἱ λοιποὶ πολλαχῶς ταύτην διέστρεψαν καὶ διεστρέβλωσαν. Ὀνομάζονται δὲ οἱ μὴ Ὁρθόδοξοι Χριστιανικοὶ ἑτερόδοξοι ἢ αἵρετικοὶ (3)· καὶ τοιοῦ-

(1) Οἱ Νεστοριανοὶ διασφύζονται ἐν τῇ Ἀσσυρίᾳ, Μεσοποταμίᾳ, Βαβυλωνίᾳ Ἀραβίᾳ καὶ Ἰνδοστάν.

(2) Μονοφυσίται εἶναι οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Ἰακωβίται (ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ καὶ Συρίᾳ), οἱ Κόπται (ἐν τῇ Αἰγύπτῳ) καὶ οἱ Ἀβυσηνοί.

(3) Αἱ λέξεις αἵρεσις καὶ αἵρετικὸς παράγονται ἐκ τοῦ ῥήματος αἰροῦμαι, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ σημαίνουν τὴν ἐσφαλμένην περὶ τὰ δόγματα γνώμην καὶ τὸν ἀκολουθοῦντα ταύτην.

τοι είναι πάντες οἱ διαστρέφοντες τὰς ἀληθείας (τὰ δόγματα) τῆς κτίσεως ἡμῶν, ὡς οἱ Παπικοί, οἱ Διαμαρτυρόμενοι, οἱ Νεστοριανοὶ καὶ οἱ Μονοφυσίται. Σχισματικοὶ δὲ καλοῦνται οἱ συμφωνοῦντες μὲν πρὸς τὰς ἀληθείας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, διαφωνοῦντες δὲ εἰς τὰ ζήτήματα τῆς διοικήσεως· καὶ τοιοῦτοι εἶναι οἱ Βούλγαροι. 2

§ 4. Ἀποκάλυψις.

Ἀποκάλυψις καλεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φανέρωσις εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἑαυτοῦ καὶ τοῦ θελήματός αὐτοῦ. Διακρίνεται δὲ ἡ ἀποκάλυψις εἰς φυσικὴν καὶ εἰς ὑπερφυσικὴν ἢ κυρίως ἀποκάλυψιν.

Φυσικὴ ἀποκάλυψις καλεῖται ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς φανεροῦται εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐν μέρει καὶ ἀτελῶς ἐκ τοῦ κόσμου καὶ ἐκ τῆς συνειδήσεως αὐτῶν. Ἡ ὑπαρξὶς τοῦ κόσμου καὶ ἡ τάξις καὶ ἡ σκοπιμότης, ἡ ὁποία παρατηρεῖται ἐν αὐτῷ, καταδεικνύουσιν, ὅτι ὑπάρχει Ἐπίσταν Ὁν παντοδύναμον καὶ πάνσοφον, ὅπερ τὰ πάντα ἐποίησε καὶ τὰ πάντα συντηρεῖ καὶ διευθύνει πρὸς τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὅποιον ἐπλάσθησαν. Τὸ Ἐπίσταν δὲ τοῦτο Ὁν οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ αὐτὸς ὁ Θεός (1). Ἀλλὰ καὶ ἡ συνειδήσις ἡμῶν διακηρύττει τὴν ὑπαρξὶν τοῦ Θεοῦ. Ὅταν πράττωμεν τὸ ἀγαθόν, αἰσθανόμεθα χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν, ὅταν δὲ πράττωμεν τὸ κακόν, αἰσθανόμεθα λύπην καὶ στενοχωρίαν· φωνὴ δὲ ἐσωτερικὴ διαβεβαίει ἡμᾶς, ὅτι ὑπάρχει Ἐπέρτατον Ὁν ἅγιον καὶ δίκαιον, τὸ ὅποιον ἀνταμείβει τὴν ἀρετὴν καὶ τιμωρεῖ τὴν κακίαν (2).

Ἐπερφυσικὴ ἢ κυρίως ἀποκάλυψις καλεῖται ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς ἐφανερῶθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους πληρέστερον μὲν

(1) «Τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεότης» (Ῥωμ. α' 20).

(2) Ῥωμ. β' 15

καὶ τελειότερον διὰ τῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν, πληρέστατα δὲ καὶ τελειότατα διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων (1). Περιέχεται δὲ ἡ ὑπερφυσικὴ ἀποκάλυψις ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ ἐν τῇ Ἱερῇ Παραδόσει. 3

§ 5. Ἡ Ἁγία Γραφή.

Ἁγία Γραφή καλοῦνται τὰ βιβλία, τὰ περιέχοντα τὴν ἔγγραφον ὑπερφυσικὴν ἀποκάλυψιν.

Ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι θεόπνευστος, διότι οἱ συντάξαντες τὰ βιβλία αὐτῆς ἐνεπνεύσαντο ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὅποιον οὐ μόνον μετέδιδεν εἰς αὐτοὺς ὁρισμένας ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ ὠδήγει κατὰ τὴν σύνταξιν, προφυλάττον ἀπὸ πάσης πλάνης (2).

Ἡ Ἁγία Γραφή διαιρεῖται εἰς Παλαιὰν Διαθήκην (Π. Δ.) καὶ εἰς Καινὴν Διαθήκην (Κ. Δ.) (3). Περιέχει δὲ ἡ μὲν Π. Δ. ὅσα ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας διὰ τῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν· ἡ δὲ Κ. Δ. ὅσα ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων.

(1) «Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς Προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ» (Ἑβρ. α' 1).

(2) «Οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ Πνεύματος Ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἀνθρώποι» (Β' Πέτρ. α' 21).

(3) Διαθήκη καλεῖται ἡ συμφωνία μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ μὲν Θεὸς ὑπόσχεται σωτηρίαν εἰς τοὺς φυλάττοντας τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, οἱ δὲ ἄνθρωποι ὑπόσχονται νὰ τηρῶσι τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. (Ἐξόδ. κγ' 22. κδ' 3). Καὶ ἡ μὲν Π. Δ. εἶναι ἡ παλαιὰ συμφωνία, ἡ ὁποία ἔγινε μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἡ δὲ Κ. Δ. εἶναι ἡ νέα συμφωνία, ἡ ὁποία ἔγινε μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων.

Βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

49

Τὰ βιβλία τῆς Π. Δ. εἶναι τεσσαράκοντα ἕξ (1)· διαιροῦνται δὲ εἰς ἱστορικά, εἰς διδακτικά καὶ εἰς προφητικά.

Ἱστορικά βιβλία τῆς Π. Δ. εἶναι τὰ ἑξῆς εἰκοσι τρία· (1—5) ἡ **Πεντάτευχος**, ἧται τὰ πέντε βιβλία τοῦ Μωϋσέως, δηλ. ἡ Γένεσις, ἡ ὁποία διηγεῖται τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἀρχαιοτάτην ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τῶν πατριαρχῶν· ἡ Ἔξοδος, ἡ ὁποία περιγράφει τὴν ἔξοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ περιέχει τὸν ἠθικὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως· τὸ Λευϊτικόν, τὸ ὁποῖον περιέχει τὸν τελετουργικὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως, ἧται τὰς διατάξεις περὶ τῶν Λευϊτῶν, τῶν θυσιῶν καὶ τῶν ἐορτῶν· οἱ Ἀριθμοί, οἱ ὁποῖοι περιγράφουσι τὴν πλάνην τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν ἔρημον καὶ τὴν ἀρίθμησιν αὐτῶν· τὸ Δευτερονόμιον, τὸ ὁποῖον ἀναπτύσσει τὸν Μωσαϊκὸν νόμον· 6) τὸ βιβλίον τοῦ **Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ**, τὸ ὁποῖον διηγεῖται τὴν κατάκτησιν τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν, οἱ ὁποῖοι ὠδηγοῦντο ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, καὶ τὴν διανομὴν αὐτῆς εἰς τὰς δώδεκα φυλάς· 7) τὸ βιβλίον τῶν **Κριτῶν**, τὸ ὁποῖον περιέχει τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κριτῶν· 8) τὸ βιβλίον τῆς **Ῥούθ**, τὸ ὁποῖον περιέχει τὴν ἱστορίαν τῆς Μωαβίτιδος Ῥούθ, προμήτορος τοῦ Δαυὶδ· 9—12) τὰ τέσσαρα βιβλία τῶν **Βασιλειῶν**, τὰ ὁποῖα περιέχουσι τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τοῦ Σαμουὴλ μέχρι τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας· 13-14) τὰ δύο βιβλία τῶν **Παραλειπομένων**, τὰ ὁποῖα συμπληρῶνουσι τὰς ἱστορικὰς εἰδήσεις τῶν βιβλίων τῶν Βασιλειῶν· 15-16) τὰ δύο βιβλία τοῦ **Ἐσθρα**, τὰ ὁποῖα διηγοῦνται τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἰουδαίων ἐκ τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλω-

(1) Οἱ ἀριθμοῦντες τεσσαράκοντα ἑννέα βιβλία τῆς Π. Δ. χωρίζουσι τρία μικρὰ συγγράμματα τοῦ Ἱερεμίου ἀπὸ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ προφητικοῦ ἔργου.

σίας ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Ζοροβάβελ, τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Ἐσδρα-
17) τὸ βιβλίον τοῦ Νεεμίου, τὸ ὅποιον διηγείται τὴν ἐπιστρο-
φὴν τοῦ Νεεμίου ἐκ τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας· 18) τὸ βι-
βλίον τοῦ **Τωβίτ**, τὸ ὅποιον περιέχει τὴν ἱστορίαν τοῦ Τωβίτ
καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Τωβίου, οἱ ὅποιοι ἔξω ἀιχμάλωτοι εἰς τὴν
πρωτεύουσάν τῆς Ἀσσυρίας Νινευὶ· 19) τὸ βιβλίον τῆς **Ἰου-
δίθ**, τὸ ὅποιον διηγείται τὸν ἥρωϊσμόν τῆς Ἰουδίθ, ἡ ὁποία
ἀπηλευθέρωσε τὴν πατρίδα αὐτῆς Βετυλοῦσαν φανεύσασα τὸν Ὀ-
λοφέρνην, στρατηγὸν τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων Ναβουχοδο-
νόσου· 20) τὸ βιβλίον τῆς **Ἐσθῆρ**, τὸ ὅποιον περιγράφει τὴν
ὑπὸ τῆς Ἰουδαίας Ἐσθῆρ σωτηρίαν τῶν ἐν τῇ Περσικῇ κράτει
ἔμοφύλων αὐτῆς· 21-23) τὰ τρία βιβλία τῶν **Μακκαθαίων**,
τὰ ὅποια περιγράφουσι τοὺς ἥρωϊκοὺς ἀγῶνας τῶν Μακκαθαίων
πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Παλαιστίνης ἀπὸ τῶν Σελευκιδῶν καὶ
τοὺς διωγμοὺς, τοὺς ὁποίους υπέστησαν οἱ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ Ἰου-
δαῖοι ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος.

Διδακτικὰ βιβλία τῆς Π. Δ. εἶναι τὰ ἀκόλουθα ἑπτὰ· 1) τὸ
βιβλίον τοῦ **Ἰώβ**, τὸ ὅποιον διηγείται τὴν ἱστορίαν τοῦ εὐσε-
βοῦς καὶ ἐναρέτου Ἰώβ· 2) τὸ βιβλίον τῶν **Ψαλμῶν**, τὸ ὅποιον
περιέχει ἑκατὸν πενήκοντα ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν, οἱ ὅποιοι
ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Δαυὶδ καὶ ἄλλων ψαλμωδῶν· 3) τὸ βιβλίον
τῶν **Παροιμῶν Σολομῶντος**, τὸ ὅποιον εἶναι συλλογὴ
ἠθικῶν γνωμικῶν· 4) τὸ βιβλίον τοῦ **Ἐκκλησιαστοῦ**, τὸ
ὅποιον καταδεικνύει τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.
5) τὸ βιβλίον τοῦ **Ἄσματος τῶν ἁσμάτων**, τὸ ὅποιον
περιγράφει τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν
ὑπὸ τὸν τύπον τῆς ἀγάπης νυμφίου πρὸς νύμφην· 6) τὸ βιβλίον
τῆς **Σοφίας Σολομῶντος**, τὸ ὅποιον περιέχει ἐγκώμιον
τῆς σοφίας· 7) τὸ βιβλίον τῆς **Σοφίας Σειράχ**, τὸ ὅποιον
περιέχει ἐγκώμιον τῆς σοφίας καὶ πλείστας ἠθικὰς συμβουλὰς.

Προφητικὰ βιβλία τῆς Π. Δ.

Οἱ προφῆται ἦσαν θεόπνευτοι ἄνδρες, οἱ ὅποιοι κατέκρινον

αυστηρῶς τοὺς βασιλεῖς, τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸν λαὸν διὰ τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν διαφθοράν, καὶ πρεφίτευον, ἔτι θὰ ἔλθῃ ὁ Μεσσίας, ὁ ὅποιος θὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἐκ τῆς πολυθεΐας καὶ τῆς ἀμαρτίας. Οἱ προφῆται, οἱ καταλιπόντες βιβλία, εἶναι δέκα ἕξ, διαιροῦνται δὲ εἰς **μειζονας** καὶ εἰς **ἐλάσσονας**. Καὶ μειζονες μὲν ὀνομάζονται οἱ γράψαντες μεγαλείτερα συγγράμματα, καὶ εἶναι τέσσαρες, οἱ ἑξῆς· Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, Ἰεζεκιὴλ καὶ Δανιὴλ· ἐλάσσονες δὲ ὀνομάζονται οἱ γράψαντες μικρότερα συγγράμματα, καὶ εἶναι δώδεκα (δωδεκαπρόφητον), οἱ ἀκόλουθοι· Ὡσηέ, Ἄμώς, Μιχαίας, Ἰωήλ, Ὀβδιού, Ἰωνᾶς, Ναούμ, Ἀββακούμ, Σοφονίας, Ἀγγαῖος, Ζαχαρίας καὶ Μαλαχίας.

Τῶν βιβλίων τῆς Π. Δ. πάντα μὲν τὰ λοιπὰ καλοῦνται **κανονικά**, τὰ ἑξῆς δὲ ὀκτώ, τὸ πρῶτον τοῦ Ἑσδρα, τὸ τοῦ Τωβίτ, τὸ τῆς Ἰουδίθ, τὸ τῆς Σοφίας Σολομώντος, τὸ τῆς Σοφίας Σειράχ καὶ τὰ τρία τῶν Μακκαβαίων καλοῦνται **ἀναγνωσκόμενα**, συνιστᾶται δὲ ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν μάλιστα εἰς τοὺς κατηχομένους τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας.

Πάντα τὰ βιβλία τῆς Π. Δ. ἐγράφησαν Ἑβραϊστί, πλὴν τοῦ βιβλίου τοῦ Τωβίτ καὶ τῆς Ἰουδίθ, τὰ ὅποια ἐγράφησαν Ἀραμαϊστί (1), καὶ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου βιβλίου τῶν Μακκαβαίων, τὰ ὅποια ἐγράφησαν Ἑλληνιστί. Μετεφράσθησαν δὲ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ Ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων. Ἡ μετάφρασις δὲ αὕτη ὀνομάζεται **μετάφρασις τῶν Ο'** (ἑβδομήκοντα, διότι κατὰ τὴν παράδοσιν ἔγινεν ὑπὸ ἑβδομήκοντα δύο ἀνδρῶν ἢ, διὰ τὰ μεταχειρισθῶμεν στρογγύλον ἀριθμὸν, ὑπὸ ἑβδομήκοντα).

(1) Ἀραμαϊκὴ γλῶσσα καλεῖται ἡ γλῶσσα, ἡ ὅποια ὀμιλεῖτο κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους εἰς τὴν Ἀραμαϊαν, δηλ. τὴν Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν. Τὴν γλῶσσαν δὲ ταύτην παρέλαβον βαθμηδὸν καὶ οἱ Ἑβραῖοι μετὰ τὴν βαβυλωνίων αἰχμαλωσίαν (588 π. Χ.).

Βιβλία τῆς Κ. Δ.

Τὰ βιβλία τῆς Κ. Δ. εἶναι εἴκοσιν ἐπτά· διαίρουνται δὲ εἰς ἱστορικά, εἰς διδακτικά καὶ εἰς προφητικόν.

Ἱστορικά βιβλία τῆς Κ. Δ. εἶναι τὰ ἐξῆς πέντε· 1—4) τὰ **τέσσαρα Εὐαγγέλια**, ἧτοι τὸ κατὰ Ματθαῖον, τὸ κατὰ Μάρκον, τὸ κατὰ Λουκᾶν καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην, τὰ ὅποια περιέχουσι τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· 5) αἱ **Ἠράξεις τῶν Ἀποστόλων**, αἱ ὅποια συνεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ καὶ διηγούνται τὴν ἐνέργειαν τῶν Ἀποστόλων ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου.

Διδακτικά βιβλία τῆς Κ. Δ. εἶναι τὰ ἐπόμενα εἴκοσιν ἕν· 1-14) αἱ **δεκατέσσαρες ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου**, ἧτοι ἡ πρὸς Ῥωμαίους, αἱ δύο πρὸς Κορινθίους, ἡ πρὸς Γαλάτας, ἡ πρὸς Ἐφεσίους, ἡ πρὸς Φιλιπησίους, ἡ πρὸς Κολοσσαεῖς, αἱ δύο πρὸν Θεσσαλονικεῖς, αἱ δύο πρὸς Τιμόθεον, ἡ πρὸς Τίτον, ἡ πρὸς Φιλήμονα καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους· 15—21) αἱ **ἐπτὰ καθολικαὶ ἐπιστολαί**, ἧτοι ἡ τοῦ Ἰακώβου, αἱ δύο τοῦ Πέτρου, αἱ τρεῖς τοῦ Ἰωάννου καὶ ἡ τοῦ Ἰούδα. Αἱ καθολικαὶ ἐπιστολαὶ καλοῦνται τοιοῦτοτρόπως, διότι αἱ πλείσται αὐτῶν δὲν ἀπευθύνονται πρὸς ὀρισμένας ἐκκλησίας ἢ πρὸς ὀρισμένα πρόσωπα, ὡς αἱ τοῦ Παύλου, ἀλλὰ πρὸς πάσας ἢ πρὸς πολλὰς ἐκκλησίας.

Προφητικὸν βιβλίον τῆς Κ. Δ. εἶναι ἕν μόνον, ἡ **Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου**, ἡ ὅποια περιγράφει τὴν πάλην τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τοῦ Ἑθνισμοῦ καὶ τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Πάντα τὰ βιβλία τῆς Κ. Δ. ἐγράφησαν Ἑλληνιστί, πλὴν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου, τὸ ὅποιον, γραφὲν Ἀραμαῖστὶ τῷ 64 μ. Χ., μετεφράσθη ἑλληνιστὶ τῷ 67 μ. Χ. *

§ 6. Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις.

Ἱερὰ Παράδοσις καλοῦνται αἱ ἐξ ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύ-

ψεως ἀλλάθεται, τὰς ὁποίας εἰ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν μὲν, ἀλλὰ δὲν ἔγραψαν· «Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλά, ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα, ἐὰν γράφηται καθ' ἓν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία» (Ἰωάν. κ' 25).

Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις διατηρεῖται σφρα καὶ ἀκεραία ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, συμπληροῖ δὲ καὶ ἐοικημέναι τὴν Ἀγίαν Γραφήν, ἣ ὁποία πολλαχῶς εἶναι λίαν σκοτεινὴ καὶ δυσνόητος. Ἄνευ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως δὲν δυνάμεθα μῆτε τὴν Ἀγίαν Γραφήν ὀρθῶς νὰ καταλήσωμεν, μῆτε τὰ μυστήρια καὶ τὰς ἱεροτελεστίας κανονικῶς νὰ ἐκτελέσωμεν.

Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις περιέχεται εἰς τοὺς Ἀποστολικούς κανόνας, εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, εἰς ἐκείνας τὰς ἀποφάσεις τῶν Τοπικῶν Συνόδων, αἱ ὁποιαὶ ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἢ συμφωνοῦσι πρὸς τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, καὶ εἰς ἐκείνην τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἣ ὁποία ἐπίσης ἐπεκυρώθη ὑπὸ Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἢ συμφωνεῖ πρὸς τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους.

Ἐκ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως κατέχει ἡ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ τινὰ εἶθιμα, οἷον τὸν ἐγκαινισμὸν τῶν ναῶν, τὴν κόσμησιν αὐτῶν δι' εἰκόνων καὶ τὴν ἐν αὐταῖς λυχνάφίαν, τὴν προσφορὰν θυμιάματος, τὴν ὑπὸ τῶν ἱερέων περιβολὴν ἰδιαίτερως ἐνδυμασίας, τὸν ἀγιασμὸν τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ μύρου, τὸν τρόπον τῆς τελέσεως τῶν μυστηρίων καὶ ἱεροτελεστιῶν, τὴν τέλεσιν μνημοσύνων, τὸ νὰ σημαινόμεθα διὰ τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ, τὸ νὰ στρεφόμεθα πρὸς ἀνατολὰς κατὰ τὴν προσευχὴν καὶ ἄλλα.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀπορρίπτουσι τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν.

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

Αἱ δογματικαὶ ἀλήθειαι τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς θρησκείας περιέχονται συντόμως ἐν τῷ Συμβόλῳ (1) τῆς πίστεως, τὸ ὅποιον ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἑξῆς δώδεκα ἄρθρων·

*Ἄρθρον α΄) Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν·

*Ἄρθρον β΄) Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο·

*Ἄρθρον γ΄) Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα·

*Ἄρθρον δ΄) Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα·

*Ἄρθρον ε΄) Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς·

*Ἄρθρον ς΄) Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς·

(1) Ἡ λέξις Σύμβολον πκράγεται ἐκ τοῦ ῥήματος συμβάλλομαι (=συντίθεμαι, συμφωνῶ) καὶ σημαίνει τὸ σύνθημα, διὰ τοῦ ὁποίου διακρίνονται αἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἀπὸ τῶν ἑτεροδόξων.

*Άρθρον ζ') Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος·

*Άρθρον η') Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν·

*Άρθρον θ') Εἰς μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν·

*Άρθρον ι') Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν·

*Άρθρον ια') Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν·

*Άρθρον ιβ') Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως πραγματεύεται Α') περὶ τοῦ Θεοῦ, τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τῆς συντηρήσεως καὶ κυβερνήσεως τοῦ κόσμου (ἄρθρον α')· Β') περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς δι' αὐτοῦ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου (ἄρθρον β'-ζ')· Γ') περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς δι' αὐτοῦ ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου (ἄρθρον η')· Δ') περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων αὕτη ἐνεργεῖ τὸν ἁγιασμὸν τῶν πιστῶν (ἄρθρον θ' καὶ ι')· Ε') περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς (ἄρθρον ια' καὶ ιβ').

Τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως τὰ μὲν ἐπτὰ πρῶτα ἄρθρα συντάχθησαν ὑπὸ τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τὰ δὲ πέντε τελευταῖα ὑπὸ τῆς Β', ἡ ὁποία συνεπλήρωσεν ἓν τισὶ τὰ ἐπτὰ πρῶτα ἄρθρα. Καὶ ἡ μὲν Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐγένετο ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τῇ 325 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου κατὰ τοῦ Ἀρείου, πρεσβυτέρου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὁ ὁποῖος ἤρνετο τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἡ δὲ Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 381 ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου κατὰ τοῦ Μακεδονίου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ἤρνετο τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΟΥ, ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ, ΤΗΣ
ΨΥΧΩΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ἄρθρον α΄ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν
οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν.

§ 7. Οὐσία καὶ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Θεὸς εἶναι παντέλειον πνευματικὸν ὄν, ἔχον ἀπόλυτον
νοῦν καὶ ἀπόλυτον θέλησιν· «Πνεῦμα ὁ Θεὸς» (Ἰωάν. δ΄ 24).
Ἡ Ἁγία Γραφή, ἀποδίδουσα εἰς τὸν Θεὸν ὀφθαλμούς, χεῖρας
κτλ., παριστᾷ διὰ τούτων μεταφορικῶς τὰς διαφόρους αὐτοῦ ιδιό-
τητας, εἶον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν παγγνωσίαν, διὰ τῶν χεῖρῶν
τὴν παντοδυναμίαν.

Ὡς ἀπόλυτον πνεῦμα ὁ Θεὸς εἶναι·

α΄) Πανταχοῦ παρών (1).

Ἡ Ἁγία Γραφή λέγουσα, ὅτι ὁ Θεὸς κατοικεῖ ἐξαιρετικῶς
ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τισι τόποις τῆς γῆς, ἐννοεῖ, ὅτι ἐν τοῖς τόποις
τούτοις ἐκδηλοῦται σαφέστερον ἢ ἐνέργεια καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ.
Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρών, διὰ τοῦτο εἶναι καὶ
ἄπειρος (2), δηλ. δὲν ἔχει πέρας.

(1) «Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου καὶ ἀπὸ τοῦ προ-
σώπου σου ποῦ φύγω ; Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ
εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, πάρει. Ἐὰν ἀναλάβω τὰς πτέρυ-
γὰς μου κατ' ὄρθρον καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θα-
λάσσης, καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χεὶρ σου ὀδηγήσει με, καὶ καθέξει με
ἡ δεξιὰ σου» (Ψαλμ. ρλγ' 7—10).

(2) Γ' Βασιλ. η' 27.

β') αιώνας, δηλ. δὲν ἔχει ἀρχήν, οὐδὲ τέλος· «Πρὸ τοῦ ὄρη γενηθῆναι καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν καὶ τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ» (Ψαλμ. πθ' 2). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεὸς εἶναι αἰώνιος, διὰ τοῦτο εἶναι καὶ ἀναλλοίωτος, δηλ. μένει πάντοτε ὁ αὐτός. Ἡ Ἁγία Γραφή, λέγουσα, ὅτι ὁ Θεὸς διενερόθη ἢ ἐνεθυμήθη ἢ μετεμελήθη ἢ ὠργίσθη κτλ., ἐκφράζει εἰκονικῶς τὴν ἐξῆς ἀλήθειαν· ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι διὰ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν μετέβαλον τὴν πρὸς τὸν Θεὸν σχέσιν, ὤφειλεν ὁ Θεὸς ὡς ἀναλλοίωτος νὰ προσενεχθῆ πρὸς αὐτοὺς κατὰ τρόπον διάφορον ἢ πρότερον.

γ') παντοδύναμος (1), τουτέστι δύναται νὰ πράττῃ πᾶν, ὅ,τι θέλει, πλὴν τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν θέλει.

δ') παντογνώστης (2), τουτέστι γινώσκει ἀκριβέστατα πάντα τὰ τοῦ παρελθόντος, τὰ τοῦ παρόντος καὶ τὰ τοῦ μέλλοντος.

ε') πάνσοφος, τουτέστι γινώσκει τὰ ἄριστα μέσθ, καὶ δι' αὐτῶν διευθετεῖ τὰ πάντα οὕτως, ὥστε νὰ ἀνταποκρίνονται ἐντελῶς εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς ἀγιότητος καὶ ἀγαθότητος αὐτοῦ. «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας» (Ψαλμ. ργ' 24).

ς') πανάγιος (3), τουτέστιν ἀγαπᾷ καὶ θέλει μόνον τὸ ἀγαθόν, μισεῖ δὲ καὶ βδελύσσεται τὸ κακόν.

ζ') δίκαιος, τουτέστιν ἀνταμείβει τὸ ἀγαθὸν καὶ τιμωρεῖ τὸ κακόν εἴτε ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι· «Ὁ Θεὸς ἀποδώσει ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Οὐ γὰρ ἐστὶ προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ» (Ρωμ. β' 6, 11).

η') πανάγαθος, τουτέστι πλήρης εὐνοίας πρὸς τοὺς ἀνθρώπους· «Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰμὴ εἰς ὁ Θεός» (Λουκ. ικ' 19), πλήρης ἀγάπης πρὸς αὐτούς· «Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν» (Α' Ἰωάν. δ' 8), μακρόθυμος πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας καὶ οἰκτιρῶν πρὸς

(1) Λουκ. α' 37.

(2) Α' Ἰωάν. γ' 20.

(3) Λευϊτ. ιθ' 2.

τις μετανοούντας: «Οικτιρῶμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, μακροθύμος καὶ πολυέλεος» (Ψαλμ. ρβ' 8).

θ') ἀληθινός, ταυτέστιν ἀποκαλύπτει μόνον τὴν ἀλήθειαν, καὶ πιστός, ταυτέστιν ἐκτελεῖ τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ καὶ τὰς ἀπειλὰς (1).

§ 23. Ἡ Ἁγία Τριάς.

Ὁ Θεὸς εἶναι εἷς κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ τρισωπόστατος. Ἐν τῷ ἐνὶ δηλ. κατ' οὐσίαν Θεῷ διακρίνονται τρία πρόσωπα ἢ τρεῖς ὑποστάσεις, ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Τὸ τρισωπόστατον τῆς Θεότητος μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῆς Π. Δ. καὶ ὑπὸ τῆς Κ. Δ. Καὶ ἡ μὲν Π. Δ., ἔχουσα ὑπ' ὄψει τὴν κλίσιν τῶν Ἑβραίων εἰς τὸν πολυθεϊσμόν, ὑποδηλοῦσι μόνον τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τοιοῦτοτρόπως ἀναφέρει, ὅτι ὁ Θεὸς πρὸ τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου λέγει τὰ ἐξῆς: «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν» (Γεν. α' 26), μετὰ δὲ τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου λέγει τὰ ἐπόμενα: «Ἴδου Ἄδὰμ γέγονεν ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν, γινώσκων καλὸν καὶ πονηρὸν» (Γεν. γ' 22), κατὰ δὲ τὴν ἐν Βαβυλῶνι πυργωποίαν λέγει τὰ ἀκόλουθα: «Δεῦτε καὶ καταβάντες συγγέωμεν αὐτῶν ἐκεῖ τὴν γλῶσσαν» (Γεν. ια' 7). Οἱ δὲ Ἅγγελοι κράζουσιν «Ἅγιος (δηλ. ὁ Πατήρ), Ἅγιος (δηλ. ὁ Υἱός), Ἅγιος (δηλ. τὸ Ἅγιον Πνεῦμα) Κύριος Σαβαώθ» (2) (Ἡσ. ε' 3).

Ἡ δὲ Κ. Δ. σαφῶς καὶ ρητῶς ἀποκαλύπτει τὸ τρισωπόστατον τῆς Θεότητος.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ μὲν Σωτήρ, πέμπων τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ

(1) Ἑβρ. ε' 18. Ματθ. κδ' 35.

(2) Ἡ λέξις Σαβαώθ εἶναι Ἑβραϊκὴ καὶ σημαίνει στρατιάς, ἡ δὲ φράσις Κύριος Σαβαώθ σημαίνει, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κύριος ἀπάντων τῶν ὄντων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, δηλ. παντοκράτωρ.

εις τὸ κήρυγμα, διατάσσει τὰ ἑξῆς· «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Ματθ. κη' 19). Ὁ δὲ Ματθαῖος μαρτυρεῖ, ὅτι· «Βαπτισθεὶς δ' Ἰησοῦς ἀνέβη εὐ-
θὺς ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ ἀνεφύθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταβαίνον ὡσεὶ περιστερὰν καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν. Καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠῤῥόκησα» (Ματθ. γ' 16, 17)· ὁ δὲ Ἰωάννης λέγει· «Τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Πατήρ, ὁ Λόγος καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἓν εἰσιν» (Α' Ἰωάν. ε' 7)

Ὁ Πατήρ εἶναι Θεός (1), ἀλλὰ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι Θεός (2) καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι Θεός (3)· δὲν εἶναι ἕμως τρεῖς Θεοί, ἀλλ' εἰς καὶ μόνος, ὅτι μία καὶ μόνη εἶναι ἡ οὐσία. Ἐκ τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος οὐδὲν εἶναι τὸ πρῶτον ἢ τὸ ὕστερον, οὐδὲν εἶναι μεγαλύτερον ἢ μικρότερον, ἀλλὰ πάντα εἶναι ἴσα. Διακρίνονται δὲ μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν Πατήρ εἶναι ἀγέννητος, ὁ δὲ Υἱὸς εἶναι γεννητός ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, τὸ δὲ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἐκπορευτὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀπ' αἰῶνος· «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ» (Ἰωάν. ιε' 26).

9. Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καθ' ὄνομα

Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐν χρόνῳ (4) ἐκ τοῦ μη-
νός (5) διὰ μόνου τοῦ λόγου (αὐτοῦ 6).

(1) Ἐφεσ. α' 3.

(2) Ἰωάν. ι' 37. Ματθ. κη' 18. Ρωμ. θ' 5.

(3) Πράξ. ε' 3, 4.

(4) Ἰωάν. ιζ' 5.

(5) Β' Μακκαβ. ζ' 28.

(6) Γεν. α' 3.

‘Ο κόσμος διαιρείται εἰς ὄρατὸν καὶ ἀόρατον. Καὶ ὄρατὰ μὲν εἶναι ἕσα βλέπομεν, ἀόρατα δὲ ἕσα δὲν βλέπομεν (‘Αγγελοι, ψυχαι).

‘Ο Θεὸς ἐδημιούργησε πρῶτον τοὺς ‘Αγγέλους, δεύτερον τὰ ὑλικά ὄντα τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τελευταῖον τὸν ἄνθρωπον.

Πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργηθέντα ἦσαν ἄριστα (4). Ὡστε τὸ κακὸν δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ’ εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ὅτι τὰ λογικά κτίσματα ἔκαμον κακὴν χρῆσιν τῆς ἐλευθέρας αὐτῶν θελήσεως.

Αἰτία τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου δὲν εἶναι ἀνάγκη τις τοῦ Θεοῦ, ἀλλ’ ἡ ἄπειρος αὐτοῦ ἀγάπη καὶ ἀγαθότης. ‘Ο Θεὸς δηλ. ἔκτισε τὸν κόσμον οὐχὶ διότι εἶχεν ἀνάγκην αὐτοῦ, ἀλλὰ διότι ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν μέτοχον τῆς μακαριότητος αὐτοῦ.

§ 10. Οἱ ‘Αγγελοι.

Οἱ ‘Αγγελοι εἶναι πνεύματα, ἤτοι ὄντα ἔχοντα νοῦν καὶ θέλησιν, ἀσώματα, ἀόρατα καὶ ἀθάνατα. Ἐδημιουργήθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀγαθοί, διότι πᾶν, ὅ,τι ἐποίησεν ὁ Θεός, ἦτο ἄριστον. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου, πολλοὶ ἐκ τούτων ἀλαζονευθέντες ἠθέλησαν νὰ ἐξισωθῶσι πρὸς τὸν Θεόν, νὰ γίνωσιν ἀνεξάρτητοι καὶ νὰ ἰδρύσωσιν ἰδίαν βασιλείαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Διαδόλου ἢ Σατανᾶ (2). Διὰ τοῦτο δὲ ἐστερήθησαν τῆς θείας χάριτος καὶ δόξης. Ἐκτοτε οἱ ‘Αγγελοι διαιροῦνται εἰς ἀγαθοὺς καὶ εἰς πονηροὺς ἢ δαίμονας.

Οἱ ἀγαθοὶ ‘Αγγελοι εἶναι πολλοί (3)· διαιροῦνται δὲ εἰς ἑννέα τάγματα, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τρεῖς διακοσμήσεις. Καὶ ἡ

(4) Γεν. α’ 31.

(2) Ἡ λέξις Σατανᾶς εἶναι Ἑβραϊκὴ καὶ σημαίνει ἀντίπαλον, ἐναντίον δηλ. τοῦ Θεοῦ.

(3) Δαν. ζ’ 10.

μὲν πρώτη διακόσμησις περιλαμβάνει τὰ Σερακεῖμ, τὰ Χερου-
θειμ καὶ τοὺς Θρόνους· ἡ δὲ δευτέρα τὰς Κυριότητας, τὰς Δυ-
νάμεις καὶ τὰς Ἐξουσίας· ἡ δὲ τρίτη τὰς Ἀρχάς, τοὺς Ἀρχαγ-
γέλους καὶ τοὺς Ἀγγέλους. Ἔργον δὲ τῶν ἀγαθῶν Ἀγγέλων
εἶναι νὰ ἐκτελῶσι τὰς διαταγὰς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ χρησιμεύωσιν
ὡς φύλακες τῶν ἀνθρώπων (1).

Οἱ πονηροὶ Ἀγγελοὶ ἢ οἱ δαίμονες εἶναι ἐπίσης πολυά-
ριθμοι (2).

Οὗτοι μισοῦσι τὸν Θεόν καὶ προσπαθοῦσι διὰ παντός μέσου
νὰ διαφθείρωσι τοὺς ἀνθρώπους, ἀποτρέποντες ἀπὸ τοῦ καλοῦ
καὶ προτρέποντες εἰς τὸ κακόν (3). Διὰ τοῦτο καθήκον ἀπαραί-
τητον ἔχομεν νὰ ἀντιστάμεθα δι' ἔλων τῶν δυνάμεων κατὰ τοῦ
Διαβόλου. Ἡρέπει δὲ νὰ γινώσκωμεν, ὅτι ὁ Διάβολος μόνον πα-
ρακινεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν ἁμαρτίαν, δὲν δύναται ὅμως νὰ ἐξαναγκάσῃ
εἰς αὐτήν. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν ἐλεύθερον καὶ αὐτεξούσιον. Τὴν
ἐλευθερίαν δὲ καὶ τὸ αὐτεξούσιον αὐτοῦ οὐδεὶς δύναται νὰ βιάσῃ.
Ὡστε τὸ νὰ ἁμαρτάνωμεν ἢ νὰ μὴ ἁμαρτάνωμεν ἐξ ἡμῶν καὶ
μόνων ἐξαρτᾶται.

§ 11. Ὁ ἄνθρωπος.

Μετὰ τὰ ὑλικά ὄντα τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐδημιούργη-
σεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος συνίσταται ἐκ σώματος
ὕλικου καὶ ἐκ ψυχῆς ἢ πνεύματος αἰθίου καὶ λογικοῦ.

Καὶ τὸ μὲν σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἐπλασεν ὁ Θεὸς λαβὼν χοῦν
ἀπὸ τῆς γῆς, τὴν δὲ ψυχὴν ἐμφυσήσας εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ

(1) Ἐκαστος Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς ἔχει ἴδιον Ἀγγελον,
φύλακα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὀνομαζόμενον Ἀγ-
γελον φύλακα.

(2) Λουκ. η' 30.

(3) «Ὁ ἀντίδικος ὑμῶν Διάβολος, ὡς λέων ὠρυόμενος περι-
πατεῖ ζητῶν τίνα καταπίῃ, ἢ ἀνίστητε στερεοὶ ἐν τῇ πίστει» (Α'
Πέτρ. ε' 8,9). *Χίμαιρα χιμαίρας μύριοι μύριας*

πνοήν ζωής. Ἐκ μιᾶς δὲ τῶν πλευρῶν τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ὠνόμασεν Ἀδάμ (δηλ. ἄνθρωπον), ἐπλάσεν ὁ Θεὸς τὴν βροχθὸν αὐτοῦ, τὴν ὁποῖαν ὁ Ἀδάμ ὠνόμασεν Εὐᾶν (δηλ. ζωὴν, διότι αὕτη ἔγινε μήτηρ ἀπάντων τῶν ζώντων). Ἐκ τοῦ Ἀδάμ δὲ καὶ τῆς Εὐᾶς κατάγεται οὐμπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Ἡ ψυχὴ ἢ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Καὶ τὸ μὲν κατ' εἰκόνα σημαίνει, ὅτι ὁ ἄθρωπος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λογικὸς καὶ αὐτεξούσιος· τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν σημαίνει, ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν δύναμιν νὰ ὁμοιωθῆ κατὰ τὸ δυνατόν πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ ἄνθρωπος ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐθὺν νοῦν, ἀγνὴν θέλησιν, ὑγιᾶ συνείδησιν, πνευματικὴν καὶ σωματικὴν ἀθανασίαν (1), τελείαν ἁρμονίαν μεταξὺ τῶν πνευματικῶν καὶ σωματικῶν κλίσεων καὶ πλήρη κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ἐπιγείων κτισμάτων. Τοιοῦτοτρόπως ἢ μὲν εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου ἦτο μέγιστη, ἢ δὲ γαλήνη τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ ἀνέκφραστος.

§ 12. Ἡ δοκιμασία καὶ ἡ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου.

Προκίσας ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον διὰ τειούτων δώρων, ἔδειξεν εἰς αὐτὸν ὡς ὑψηλὸν σκοπὸν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ δυνατόν ὁμοίωσιν.

Ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἱκανὸς ἵνα διατηρήσῃ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ κατάστασιν καὶ ἵνα ἐπιτύχῃ τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ σκοπὸν. Ἀλλὰ συνάμα ἐδημιουργήθη καὶ ἐλεύθερος. Ἐπομένως ἐξ αὐτοῦ ἐξηριτάτο ἢ νὰ ἐμμένῃ εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ προκόπη εἰς αὐτὸ διὰ τῆς βροθείας τῆς θείας χάριτος ἢ νὰ παρεκτραπῆ εἰς τὸ κακόν.

Ἴνα δὲ ὁ ἄνθρωπος δυναθῆ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπακοήν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἵνα ἔχῃ καὶ μέσον, ὅπως ἀσκήσῃ καὶ τε-

(1) «Ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπ' ἀφθαρσίᾳ· φθόνῳ δὲ Διαβόλου θάνατος ἐπέλθεν εἰς τὸν κόσμον» (Σοφ. Σολ.β' 23, 24).

λειστοποίησιν τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ καὶ στερεώσῃ αὐτὴν εἰς τὸ ἀγαθόν, ἔπρεπε νὰ δοκιμασθῇ. Δοκιμασία δὲ αὐτοῦ ἦτο ἡ ἐντολή, τὴν ὁποίαν ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ νὰ μὴ φάγῃ ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, διότι καθ' ἡμέραν θὰ φάγῃ ἀπ' αὐτοῦ θὰ ἀποθάνῃ.

Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐντολῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἦτο εὐκολος, ἡ δὲ τιμωρία, τὴν ὁποίαν ἠπέκειε διὰ τὴν παράβασιν αὐτῆς, ἦτο βαρυτάτη· καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος, ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ Διαβόλου (1), ὁ ὅποιος ἔλαβε μορφὴν ὄψεως, παρέβη αὐτὴν.

§ 23. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἄνθρωπος, μὴ ὑπακούσας εἰς τὸν Θεόν, διέπραξε μέγιστον ἁμάρτημα· α') διότι παρέβη ῥητὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ· β') διότι ἔδωκε πίστιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Διαβόλου, ὁ ὅποιος εἶπεν εἰς αὐτόν, ὅτι δὲν θὰ ἀποθάνῃ, ἐὰν φάγῃ ἐκ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ· γ') διότι ἐπίστευσεν εἰς τὴν συκοφαντίαν τοῦ Διαβόλου, ὅτι ὁ Θεὸς ἐκ φθόνου ἀπηγόρευσε εἰς αὐτόν νὰ φάγῃ ἐκ τοῦ καρποῦ· δ') διότι ὑπερηφανευθεὶς ἠθέλησε νὰ εἶναι ὡς Θεός· ε') διότι οὐδόλως ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς πολλὰς μεγάλας πρὸς αὐτόν εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ.

Ἐνεκα τῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρωπος ἀπέβαλε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Ὁ νοῦς αὐτοῦ ἐσκοτίσθη· ἡ θέλησις αὐτοῦ ἐξησθένησεν· ἡ συνείδησις αὐτοῦ ἡμβλύθη· ἡ σωματικὴ αὐτοῦ ἀθανασία ἀντικατεστάθη ὑπὸ θλίψεων καὶ ταλαιπωριῶν καὶ ἀσθενειῶν καὶ τέλος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θανάτου· ἡ μεταξὺ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἁρμονία διαταράχθη· ἡ ἐπὶ τῶν ἐπιγείων κτισμάτων κυριαρχία αὐτοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπωλέσθη· ἐνὶ λόγῳ ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἡμαυρώθη χωρὶς ὅμως νὰ καταστραφῇ ἐντελῶς καὶ ἐξαλειφθῇ. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ὁ ἄνθρω-

(1) Ἀποκαλ. ιβ' 9.

πος, ἀπομακρυνθείς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐστερήθη πάσης εὐδαιμονίας καὶ πάσης γαλήνης τῆς συνειδήσεως. Σημειωτέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι, ἂν καὶ οἱ πρωτόπλαστοι δὲν ἀπέθανον εὐθὺς μετὰ τὴν παρρακοήν, ἀλλ' ἔζησαν ἀρκετὸν χρόνον μετ' αὐτήν, ὅμως ἔγιναν θνητοὶ ἀπὸ τῆς παραβάσεως τῆς θείας ἐντολῆς.

Τὰ λυπηρὰ ἀποτελέσματα τῆς ἁμαρτίας τῶν προπατόρων δὲν περιωρίσθησαν εἰς αὐτοὺς μόνους, ἀλλὰ μεταδόθησαν διὰ τῆς γεννήσεως ὡς κληρονομικὸν μόλυσμα καὶ βροπὴ πρὸς τὸ κακὸν εἰς ἅπαντας τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν (1). Διὰ τοῦτο ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἔνοχοι καὶ μέτοχοι τοῦ καλουμένου προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, πλὴν ἑνὸς καὶ μόνου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· διότι αὗτος δὲν εἶναι ἄπλοος ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεάνθρωπος, καὶ δὲν ἐγεννήθη φυσικῶς, ἀλλ' ὑπερφυσικῶς, σαρκωθείς ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου (2).

§ 14. Ἡ συντήρησις καὶ κυβέρνησις τοῦ κόσμου.

Ἄφ' οὗ ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, δὲν ἐγκατέλειπε αὐτόν, ἀλλὰ συντηρεῖ καὶ κυβερνεῖ. Καὶ συντήρησις μὲν εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας διατηρεῖ τὴν ὑπαρξίν καὶ τοῦ κόσμου ὅλου καὶ ἑνὸς ἐκάστου κτίσματος ἰδιαίτερος, ὅπως αὐτὸς θέλει καὶ ἐφ' ὅσον θέλει· κυβέρνησις δὲ ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας διευθύνει τὰ πάντα πρὸς τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν

(1) Ῥωμ. ε' 12.

(2) Λουκ. α' 35. Ἡ Παπικὴ κοινωνία διδάσκει τὴν ἄσπιλον σύλληψιν τῆς Θεοτόκου, ὅτι δηλ. ἡ Θεοτόκος ἐγεννήθη ἄνευ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος· τοῦτο ὅμως εἶναι ἐσφαλμένον, διότι ὅπως πάντες οἱ ἄνθρωποι, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ Θεοτόκος φυσικῶς ἐγεννήθη. Ἡ δὲ ἡμετέρα Ἐκκλησία, καλοῦσα τὴν Θεοτόκον ἄσπιλον, ἀμόλυντον κτλ., ἐννοεῖ, ὅτι αὕτη ἦτο ἀπηλλαγμένη μόνον τῶν προαιρετικῶν ἁμαρτημάτων, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ προπατορικοῦ.

ἔποιον ἐπλάσθησαν· «Ἄντιανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐκλείψουσι, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν. Ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» (Ψαλμ. ργ' 29, 30).

Ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ συντήρησις καὶ κυβέρνησις τοῦ κόσμου καλεῖται θεία πρόνοια.

Ὁ Θεὸς δὲν προνοεῖ μόνον γενικῶς περὶ ὅλου τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ μερικῶς περὶ ἑνὸς ἐκάστου κτίσματος. Τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς θείας προνοίας, ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τοῦ χόρτου τοῦ ἀγροῦ καὶ ἀπὸ τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων μέχρι τῆς κινήσεως τῶν εὐτελεστάτων ὄντων. Οὐδὲν ἐν τῇ κόσμῳ συμβαίνει ἐξ εἰμαρμένης ἢ πεπρωμένου, οὐδὲν ἐξ αὐτομάτου, ἀλλὰ τὸ πᾶν κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦλάχιστον κατὰ παραχώρησιν αὐτοῦ. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι πράγματά τινα φαίνονται εἰς ἡμᾶς ἀνώμαλα καὶ ἄτοπα, τοῦτο ὅμως συμβαίνει, διότι ἡμεῖς οὔτε ἔλα τὰ πράγματα καὶ τὰς μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις γνώσκομεν, οὔτε τὰς ἀνεξερευνητοὺς βουλάς τοῦ Θεοῦ ἐννοοῦμεν.

Ὁ Ὑψιστος προνοεῖ ἰδιαιτέρως περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὐ μόνον ὁδηγεῖ αὐτὸν εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ πολλάκις μετατρέπει εἰς τὸ ἀγαθὸν τὰς κακὰς αὐτοῦ πράξεις. Τὴν μεγίστην δὲ περὶ τοῦ ἀνθρώπου μέριμναν κατέδειξεν ὁ Θεὸς κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ ἀπολυτρώσει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Διὰ ταῦτα ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ἀκράδαντον πεποίθησιν εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν. Ἡ πεποίθησις δὲ αὕτη οὐ μόνον πληροὶ εὐφροσύνης τὴν ψυχὴν ἡμῶν, διότι ἐκτελεῖται τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπιχέει βάλσαμον παρηγορίας κατὰ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς θλίψεις καὶ τὰς συμφορὰς τοῦ βίου, εἰς τὰς ὁποίας οὐχὶ σπανίως ὑποκειμέθα. *

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙ' ΑΥΤΟΥ ΣΩΤΗΡΙΑΣ
ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ἄρθρον β'—ζ' τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως.

β'. «Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».

γ'. «Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα».

δ'. «Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα».

ε'. «Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς».

ς'. «Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς».

ζ'. «Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».

*** § 15. Γενικὴ διδασκαλία περὶ τῆς σωτηρίας
τοῦ ἀνθρώπου.**

Διὰ τῆς παρακοῆς τῶν προπατόρων εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον ἡ ἁμαρτία καὶ ὁ θάνατος. Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος θά ἦτο καταδικασμένος εἰς αἰώνιον τιμωρίαν, ἐὰν ὁ πάνσοφος καὶ πανάγαθος Θεὸς δὲν εὑρισκε μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ ἰκανοποιηθῇ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἀπῆτει δικαίως τὴν τιμωρίαν τοῦ ἁμαρτήσαντος ἀνθρώπου, καὶ νὰ ἐξαλειφθῶσι τὰ ἀποτελέσματα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων οὔτε τὴν θεϊὰν δικαιοσύνην νὰ ἰκανοποιήσῃ, οὔτε τὰ ἀποτελέσματα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος νὰ ἐξαλείψῃ, ἀπεφάσισεν ὁ Θεὸς νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὸν

κόσμον τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, ὅστις, ἐνανθρωπήσας καὶ ἀναλαβὼν ὅλας τὰς ἁμαρτίας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὑποστὰς δι' αὐτὰς τὸν σταυρικὸν θάνατον, ἐξεπλήρωσε τὰ ἀδύνατα παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ (1). Ἄνθρωπος ὤφειλε νὰ εἶνε ὁ Σωτὴρ, διότι ἡ ἀνθρωπότης ἔπρεπε νὰ σωθῆ, ἀλλὰ καὶ Θεὸς συνάμα, διότι ἐντελῶς ἔπρεπε νὰ ἰκανοποιηθῆ ἡ θεία δικαιοσύνη.

Εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἐλεύθερον καὶ αὐτεξούσιον ὄν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιβληθῆ ἐξωθεν ἡ σωτηρία, ἔπρεπε δὲ αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ αἰσθανθῆ τὴν ἀθλιωτάτην αὐτοῦ κατάστασιν καὶ νὰ πεισθῆ, ὅτι μόνον ὁ Θεὸς ἠδύνατο νὰ σώσῃ αὐτόν. Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἦτοι ὅτε ἡ μὲν διαφθορὰ ἐκορυφώθη, ἡ δὲ ἀνθρωπότης ἠσθάνετο ἀφ' ἑαυτῆς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνωθεν σωτηρίας, ἐπεφάνη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενὴς, δηλ. ὁ μόνος ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, οὐχὶ δὲ δημιουργηθεὶς, ὁ ὁποῖος εἶναι φῶς γεννηθὲν ἐκ φωτός (τοῦ Πατρὸς), Θεὸς ἀληθινὸς γεννηθεὶς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ (τοῦ Πατρὸς), ὁμοούσιος τῷ Πατρί, δηλ. τῆς αὐτῆς οὐσίας μετὰ τοῦ Πατρὸς, ἄρα Θεός, ὡς ὁ Πατήρ· δι' αὐτοῦ δὲ ἐκτίσθησαν πάντα τὰ ὀρατὰ καὶ ἀόρατα.

§ 16. Προπαρασκευὴ τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος.

Εἶπομεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ αἰσθανθῆ τὴν ἀθλιωτάτην κατάστασιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ διετέλει ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἁμαρτίας, καὶ νὰ πεισθῆ, ὅτι μόνον Θεὸς ἠδύνατο νὰ σώσῃ αὐτόν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ εὐθὺς μετὰ τὴν πτώσιν. Ἡ ἀνθρωπότης εἶχεν ἀνάγκην βαθμιαίας παιδαγωγίσεως καὶ ἐπαρκοῦς προπαρασκευῆς πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο ἀνέλαβεν αὐτὸς ὁ Δημιουργός, πολυτρόπως παιδαγωγήσας τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἐπαρκῶς προπαρα-

(1) Ἰωάν. γ' 16.

σκευάσας αὐτὴν πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος. Δὲν περιώρισε ἐπὶ τὴν προπαρασκευὴν ὁ Θεὸς εἰς μόνους τοὺς Ἰουδαίους, ἐκ τῶν ἑποίων ἔμελλε νὰ προέλθῃ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐπεξέτεινε αὐτὴν καὶ εἰς τοὺς ἔθνικοὺς. Καὶ τοὺς μὲν Ἰουδαίους προπαρασκευάσας α') διὰ τῶν διαφόρων ἐπαγγελιῶν καὶ ἀποκαλύψεων, τὰς ἑποίας ἔδωκεν εἰς τοὺς Πατριάρχας, καὶ διὰ τῆς θυσίας τοῦ Ἰσαάκ, ὁ ἑποῖος ἦτο τύπος τοῦ Αὐτρωτοῦ· β') διὰ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ὁ ἑποῖος ἔγινε παιδαγωγὸς εἰς Χριστόν (1), καὶ διὰ τῶν θυσιῶν, αἱ ἑποιαὶ ἦσαν τύπος τῆς μεγάλης ἱλαστηρίου θυσίας, τὴν ἑποίαν ἔμελλε νὰ προσφέρῃ ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑπὲρ ἀπάσης τῆς ἀνθρωπότητος· γ') διὰ τῶν Προφητῶν, οἱ ἑποιαὶ σαφέστερον ἀπεκάλυψαν τὰ ἀποθλέποντα εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ἔλθῃ Αὐτρωτὴν· δ') διὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ, ὁ ἑποῖος ρητῶς ἐκήρυξεν, ὅτι ὁ Σωτὴρ εἶναι ἤδη μεταξὺ αὐτῶν. Τοὺς δὲ ἔθνικοὺς προπαρασκευάσεν ὁ Θεὸς α') διὰ τῆς φυσικῆς ἀποκαλύψεως· β') διὰ πολλῶν σοφῶν, οἱ ἑποιαὶ καὶ τὸ ψεῦδος τῆς εἰδωλολατρείας κατενόησαν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνωθεν σωτηρίας συνηθάνθησαν· γ') διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῶν ἀληθειῶν τῆς ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως. Ἡ ἐξαπλώσις δὲ αὕτη κατωρθώθη διὰ τῆς ἀπανταχοῦ διασπορᾶς τῶν Ἰουδαίων καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς μεταφράσεως τῆς Π. Λ. εἰς τὴν θεϊὰν ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν, ἣ ἑποία ἦτο διαδεδομένη εἰς ἅπαντα σχεδὸν τὸν τότε γνωστὸν κόσμον.

§ 17. Τὸ Θεάνθρωπον τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ Σωτὴρ, κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν, ἔλαβε σάρκα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου· «Πνεῦμα Ἅγιον ἐπιλεύεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι» (Λευκ. α' 35). Ἐν ᾧ δὲ ὁ Σωτὴρ ἦτο τέλειος Θεὸς, ἔγινε διὰ τῆς σαρκώσεως καὶ τέλειος ἄνθρωπος. Θεὸς ἀληθὴς καὶ ἄνθρωπος ἀληθής· ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν Θεότητα καὶ ὁμοούσιος

(1) Γαλ. γ' 24.

ἡμῖν κατα την ἀνθρωπότητα· κατὰ πάντα ὅμοιος ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας, οὐ μόνον τῆς προπατορικῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν προαιρετικῶν («Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;» Ἰωάν. η' 46. «Ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὗρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ» Α' Πέτρ. ε' 22). Ἐν τῷ Σωτῆρι λαιπὸν ἡνώθησαν αἱ δύο φύσεις, ἡ θεία δηλ. καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ. Ἔνεκα δὲ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων καὶ τῆς ταυτότητος τοῦ προσώπου ἀποδίδονται εἰς μὲν θεῖαν φύσιν ἀνθρώπινα ἰδιώματα, εἰς δὲ τὴν ἀνθρωπίνην θεία. Διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἄλλοτε μὲν καλεῖται Θεὸς παθητὸς καὶ Κύριος τῆς δόξης ἑσταυρωμένος, ἄλλοτε δὲ παιδίον προαιώνιον καὶ ἀνθρώπος ἀναρχος.

Ἐν τῷ Σωτῆρι ὑπῆρχον οὐ μόνον δύο φύσεις, ἀλλὰ καὶ δύο θελήσεις, ἡ θεία δηλ. καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, αἱ ὁποῖαι ἡνώθησαν ἐπίσης ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ. Ἐκ τῶν δύο δὲ θελήσεων ἡ ἀνθρωπίνη ἡκολούθει τὴν θεῖαν καὶ ὑπετάσσετο εἰς αὐτήν.

§ 18. Τὸ ἐπίγειον ἔργον τοῦ Σωτῆρος.

Τὸ ἐπίγειον ἔργον τοῦ Σωτῆρος ἦτο ἡ σωτηρία τοῦ πεσόντος ἀνθρώπου. Τοῦτον δὲ ἔσωσεν ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ καὶ τοῦ παραδείγματος, διὰ τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Τὰς πράξεις δὲ ταύτας ἐξετέλεσεν ὁ Σωτὴρ δυνάμει τῶν τριῶν ἀξιωματῶν, ἅτινα συνηνώθησαν ἐν αὐτῷ, ἦτοι τοῦ προφητικοῦ, τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ τοῦ βασιλικοῦ.

Καὶ ὡς προφήτης μὲν οὐ μόνον προείπεν ἀκριβέστατα τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσιν εἰς ἑαυτόν, εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ ἐφανέρωσεν εἰς ἡμᾶς πληρέστατα καὶ ἐντελέστατα τὸν Θεόν καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ (1). Ὡς ἀρχιερεὺς δὲ

(1) Δευτερ. ιη' 15. Λευκ. κδ' 10.

διήλλαξεν ἡμᾶς μετὰ τοῦ Θεοῦ, προσενεγκῶν ἑαυτὸν θυσίαν ἱλαστήριον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Ὡς βασιλεὺς δὲ κυβερνᾷ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὑπερασπίζει αὐτὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς (1).

§ 19. Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ Σωτὴρ ἔσωσε τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς θείας αὐτοῦ διδασκαλίας. Αὐτὸς ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀπόλυτον Πνεῦμα, αἰώνιος, πανταχοῦ παρὼν, παντογνώστης, πάνσοφος, παντοδύναμος, πανάγιος, δίκαιος, πανάγαθος, ἀληθινὸς καὶ πιστός, δημιουργὸς καὶ προνοητὴς τοῦ κόσμου. Αὐτὸς ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας καὶ ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸς ὑπεσχέθη εἰς ἡμᾶς ἀθανασίαν ψυχῆς καὶ ἀνάστασιν σώματος, εἰς δὲ τοὺς δικαίους αἰωνίαν μακαριότητα. Αὐτὸς κατέστησε γνωστὰς εἰς ἡμᾶς δύο μεγάλας ἐντολάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἕλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται (2), ἦτοι τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ προσκυνῶμεν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, καὶ τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, δηλ. πρὸς πάντα ἄνθρωπον, ὁμόφυλον ἢ ἀλλόφυλον, ὁμόπιστον ἢ ἀλλόπιστον, φίλον ἢ ἐχθρόν, τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν ὅπως ἀγαπῶμεν ἡμᾶς αὐτούς. Αὐτὸς τέλος ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν αὐταπάρνησιν καὶ αὐτοθυσίαν, τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ πραότητα, τὴν ἀγαθοεργίαν καὶ ἐλεημοσύνην καὶ ἀπάσας ἐν γένει τὰς ἀρετάς, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος ἐνοῦται μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξομοιοῦται πρὸς αὐτόν.

(1) Λουκ. α' 32, 33.

(2) «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἐν ταύταις ταῖς δυοῖν ἐντολαῖς ἕλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται» (Ματθ. κβ' 37-40).

Πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος συμφωνόταται ἦσαν αἱ πράξεις αὐτοῦ. Τὰς δύο μεγάλας ἐντολάς, εἰς τὰς ὁποίας συνώψισεν ἅπασαν αὐτοῦ τὴν διδασκαλίαν, ἐξεπλήρωσε μέχρι κεραίας. Τὸν Θεὸν ἠγάπα τόσο, ὥστε πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐπλήρου τὸ θέλημα αὐτοῦ· τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἠγάπα τόσο, ὥστε καθήκον ἀπαραίτητον ἐνόμιζε νὰ εὐεργετῇ αὐτοὺς καθ' ἑκάστην καὶ διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων. Τὴν μεγίστην δὲ ἀγάπην κατέδειξεν ὁ Σωτὴρ πρὸς μὲν τὸν Θεόν, διότι ὑπῆκουσεν εἰς αὐτὸν μέχρι θανάτου σταυρικοῦ, πρὸς δὲ τοὺς ἀνθρώπους, διότι προσέφερεν ἑαυτὸν ἱλαστήριον θυσίαν ὑπὲρ αὐτῶν.

§ 20. Ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ Σωτὴρ ἔσωσε τὸν ἄνθρωπον καὶ διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἐν ᾧ ἦτο ἀναμάρτητος, ἀπέθανεν ἑκουσίως ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν. Διὰ τοῦ σταυρικοῦ δὲ θανάτου ὁ Σωτὴρ καὶ τὴν θείαν δικαιοσύνην ἱκανοποίησε καὶ τὸ βῆρος τῆς ἁμαρτίας ἀφῆρεσε καὶ τὸ μεσότοιχον μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων κατέρριψε καὶ τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ Θεοῦ διήλλαξεν. Ὁ σταυρικός θάνατος τοῦ Σωτῆρος εἶναι ὀλόκληρος θυσία (1), τὴν ὁποίαν προσέφερεν ὑπὲρ ἁπάντων τῶν ἀνθρώπων, οὐ μόνον τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν προγενεστέρων, καὶ οὐ μόνον τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πονηρῶν (2).

§ 21. Ἡ εἰς Ἄδου κάθοδος καὶ ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος.

Καθ' ὃν χρόνον τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος εὐρίσκετο ἐν τῷ τάφῳ, κατέβη οὗτος μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἠνωμένης μετὰ τῆς Θεότητος, εἰς τὸν Ἄδην, ταυτέστιν εἰς τὸ κατοικητήριον πάν-

(1) Ἦσ. γγ' 5, 7. Ἰωάν. α' 29. ς' 51. ι' 11, 14, 15.

(2) Β' Κορ. ε' 15. Α' Ἰωάν. 6' 2.

των τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων. Ἄφ' οὗ δὲ ἐκήρυξε καὶ εἰς τοὺς ἐν Ἄδῃ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας, ἀναβίβασεν ἐκαίθην εἰς τὰς μονὰς τοῦ Οὐρανοῦ Πατρός ἅπαντας τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτόν (1). Ἡ εἰς τὸν Ἄδην κάθοδος τοῦ Σωτῆρος ἦτο ἀναγκαία πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ αὐτοῦ ἔργου. Ὅπως ὁ Σωτὴρ ἐκήρυξεν εἰς τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, τοιοῦτοτρόπως ἔπρεπε νὰ κηρύξῃ καὶ εἰς τοὺς ἐν τῷ Ἄδῃ ὅπως ἔσωσε τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς, τοιοῦτοτρόπως ἔπρεπε νὰ σῶσῃ καὶ τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν ἐν τῷ Ἄδῃ.

Ὁ Σωτὴρ, νικήσας τὸν θάνατον, ἀνέστη ἐκ τοῦ τάφου τὴν τρίτην ἡμέραν ἢ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ ἠνώθη πάλιν μετὰ τοῦ σώματος τοῦ ἐν τῷ τάφῳ κειμένου, ἀλλὰ δεδοξασμένου καὶ ἀθανάτου. Ἡ ἀνάστασις δὲ τοῦ Σωτῆρος καθιστᾷ ἀναντίρροτον ἀλήθειαν τὴν καθολικὴν ἀνάστασιν πάντων τῶν ἀνθρώπων (2).

§ 22. Ἡ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψις, ἢ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδρα καὶ ἡ δευτέρα ἔλευσις τοῦ Σωτῆρος.

Τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀνελήφθη ὁ Σωτὴρ εἰς τοὺς οὐρανοὺς μετὰ τοῦ δεδοξασμένου καὶ ἀθανάτου αὐτοῦ σώματος καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ταυτέστιν ἀνέλαβε τὴν καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θεῖαν δύναμιν καὶ δόξαν.

Ἐν χρόνῳ δέ, τὸν ἑποιοῦν οὐδεὶς ἀνθρώπων γινώσκει, οὐδὲ οἱ Ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰμὴ μόνος ὁ Θεός, θὰ ἔλθῃ πάλιν ὁ Σωτὴρ μετὰ τοῦ δεδοξασμένου καὶ ἀθανάτου αὐτοῦ σώματος. Ἡ δευτέρα δὲ ἔλευσις τοῦ Σωτῆρος θὰ εἶναι διάφορος τῆς πρώτης. Ἡ πρώτη ἦτο ταπεινὴ ἢ δευτέρα θὰ εἶναι ἐνδοξος. Ἡ

(1) Α' Πέτρ. γ' 19.

(2) «Εἰ γὰρ πιστεύομεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ» (Α' Θεσσαλ. δ' 14. Α' Κορ. ιε' 20—22).

πρώτη ἦτο εὐσπλαγγνος· ἡ δευτέρα θὰ εἶναι φοβερὰ. Τὸ πρῶτον ἤλθεν, ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον· τὸ δεύτερον θὰ ἔλθῃ, ἵνα κρίνῃ αὐτόν (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙ' ΑΥΤΟΥ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ἄρθρον ἡ' τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

«Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν».

§ 29. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὅποιον καλεῖται κύριον μὲν, διότι συμμετέχει τῆς θείας ἐξουσίας, ζωοποιὸν δέ, διότι δίδει ζωὴν εἰς τὰ κτίσματα. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται, τούτεστι προέρχεται αἰωνίως, ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, ὡς ἀρχῆς καὶ πηγῆς τῆς Θεότητος, πρέπει δὲ νὰ προσκυνῶμεν καὶ νὰ δοξάζωμεν αὐτό, ὅπως προσκυνοῦμεν καὶ δοξάζομεν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, διότι εἶναι ὁμοούσιον αὐτοῖς καὶ ἐν ἐκ τῶν ἴσων τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὑπὸ τοῦ Πνεύματος δὲ τούτου ἐμπνεόμενοι οἱ ἱεροὶ ἄνδρες, ἐκήρυξαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ συνέταξαν τὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τὰ ὅποια περιέχουσιν αὐτόν.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐπεφοίτησεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους τὴν πεντηχοστὴν ἡμέραν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος (Πράξ.

(2) Περὶ τῆς δευτέρας ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος γίνεται λόγος ἐν τῇ § 37.

6' 1, 4), ἵνα ἐνισχύσῃ αὐτοῦ εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου· ἔπειτα δὲ παραμένει διαρκῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀναγεννῆ, δικαιοῦ καὶ ἀγιάζει τοὺς πιστεύοντας καὶ ἐργαζομένους ἔργα ἄξια τῆς πίστεως.

Ἡ Παπικὴ κοινωνία παρεχάραξε τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, προσθέσασα εἰς αὐτὸ μετὰ τὴν φράσιν ἐκ τοῦ Πατρὸς τὴν φράσιν καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ (filioque), ὅτι δηλ. τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Τὴν παραχάραξιν δὲ ταύτην ἐδέχθησαν καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι.

§ 24. Ἡ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀναγέννησις καὶ δικαιοσύνη καὶ ὁ δι' αὐτοῦ ἀγιασμὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καλεῖ πάντα ἄνθρωπον εἰς μετάνοιαν καὶ εἰς πίστιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν (1). Καὶ μετάνοια μὲν εἶναι ἢ τελεῖα ἀποστροφὴ τοῦ κακοῦ καὶ ἢ θερμὴ ἀγάπη τοῦ ἀγαθοῦ· πίστις δὲ εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἢ ἀκράδαντος παραδοχὴ πασῶν τῶν δογματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀληθειῶν, αἱ ὁποῖαι περιέχονται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει. Ἡ πίστις δὲ αὕτη πρέπει νὰ ἐνεργῆται δι' ἀγάπης (2), ἥτοι νὰ συνοδεύηται ὑπὸ ἔργων ἀγαθῶν· διότι «ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρὰ ἐστίν» (Ἰακώβ 2' 20). Ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν μὲν θέλῃ, ὑπακούει εἰς τὴν κλήσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ μετανοεῖ καὶ πιστεύει εἰς τὸν Χριστόν, ἐὰν δὲ δὲν θέλῃ, δὲν πράττει ταῦτα· «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ (δηλ. ὡς ἀποφασίση, νὰ θανατώσῃ διὰ τοῦ πνεύματος τὰς κακὰς ἐπιθυμίας τοῦ σώματος) καὶ ἀκολουθήτω μοι» (Μάρκ. 8' 34).

Ὁ μετανοήσας καὶ πιστεύσας εἰς τὸν Χριστόν ἄνθρωπος

(1) Α' Τιμ. 6' 4.

(2) Γαλ. 5' 6.

κατ' ἀρχάς μὲν ἀναγεννᾶται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τουτέστιν ἀποβάλλει τὸν παλαιὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον καὶ περιβάλλεται τὸν νέον ἐνάρετον, μετὰ ταῦτα δὲ δικαιούται, δηλ. καθίσταται δίκαιος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. τέλος δὲ ἁγιάζεται, ἤτοι γίνεται τέλειος χριστιανός (1). Ὁ ἡγιασμένος δὲ ἄνθρωπος καταφαίνεται διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ, τὰ ὅποια, καλούμενα καρποὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἶναι τὰ ἑξῆς: ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια (Γαλ. ε' 22). Σημειωτέον δέ, ὅτι καὶ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν ὑφίσταται ἡ ῥοπή εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἂν καὶ ἐξησθημένη, καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ὑποπέσῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς ἁμαρτίαν. Διὰ τοῦτο ὀφείλει καὶ ὁ ἡγιασμένος ἄνθρωπος νὰ ἀγωνίζεται διαρκῶς κατὰ τῆς κακίας, μέχρις οὗ στερεωθῇ καὶ ἐνδυναμωθῇ ἐν τῇ τελείῃ χριστιανικῇ βίῃ.

Κατὰ ταῦτα ὁ ἄνθρωπος ἀναγεννᾶται, δικαιούται καὶ ἁγιάζεται, ἤτοι μᾶ λέξει σφίζεται, πρῶτον μὲν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἢ, ὅπερ εἶναι τὸ αὐτό, διὰ τῆς θείας χάριτος, δεύτερον δὲ διὰ τῆς συνεργίας ἑαυτοῦ. Ὡστε ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ μόνῃς τῆς θείας χάριτος, οὐδὲ ἐκ μόνου τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐξ ἀμφοτέρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ, ΔΙ' ὧΝ ΑΥΤΗ
ΕΝΕΡΓΕΙ ΤΟΝ ΑΓΙΑΣΜΟΝ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ.

Ἄρθρον θ' καὶ ι' τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

θ' «Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν».

ι' «Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

(1) Α' Κορ. 5' 11.

§ 211. Ὁρισμός, ἵδρυσις καὶ σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐκκλησία καλεῖται τὸ ἄθροισμα τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι ὀρθοδόξως ἐπίστευσαν καὶ πιστεύουσιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Σωτῆρα τοῦ κόσμου.—Διακρίνεται δὲ αὕτη εἰς στρατευομένην καὶ εἰς θριαμβεύουσαν. Καὶ στρατευομένη μὲν καλεῖται ἡ ἐπίγειος, ὡς περιλαμβάνουσα τοὺς πιστοὺς τοὺς ἀγωνιζομένους ἐτι κατὰ τῆς κακίας· θριαμβεύουσα δὲ ἡ ἐπουράνιος, ὡς περιλαμβάνουσα τοὺς πιστοὺς τοὺς ἀγωνισθέντας τὸν καλὸν ἀγῶνα, τελέσαντας τὸν δρόμον καὶ τηρήσαντας τὴν πίστιν.

Ἡ Ἐκκλησία ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος· ἐξηπλώθη δὲ διὰ τῶν Ἀποστόλων, οἵτινες, διασπαρέντες εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, ἐκήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιον, ἵδρυσαν χριστιανικὰς κοινότητας καὶ ἐχειροτόνησαν ἐπισκόπους διαδόχους αὐτῶν. Ἡ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος δὲ ἰδρυθεῖσα καὶ διὰ τῶν Ἀποστόλων ἐξαπλωθεῖσα Ἐκκλησία εἶναι πρῶτον μὲν ὄρατῆ συγχρόνως καὶ ἀόρατος, δευτέραν δὲ ἀκατάλυτος. καὶ ὄρατῆ μὲν εἶναι, διότι συνίσταται ἐξ ὄρατῶν μελῶν, τῶν ποιμένων δηλαδή καὶ τῶν ποιμαινομένων· ἀόρατος δέ, διότι ἔχει ἀόρατον κεφαλὴν αὐτὸν τὸν Σωτῆρα· ἀκατάλυτος δέ, διότι οὔτε ἡ πλάνη οὔτε ἡ βία δύνανται νὰ καταλύσωσιν αὐτήν (1), ἀλλὰ θὰ διαμένῃ ὡς στρατευομένη μὲν μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, ὡς θριαμβεύουσα δὲ αἰωνίως. Σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ ἁγιασμὸς τῶν πιστῶν (2).

(1) «Καὶ οὐλαὶ Ἰδοὺ οὐ κατασχίσουσιν αὐτῆς» (Ματθ. 15' 18).

(2) Ἐφεσ. 5' 11, 12. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀποτελεῖται μόνον ἐξ ἁγίων. Καὶ ἁμαρτωλοὶ εἶναι μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον δὲν ἀπομακρύνονται τῆς πίστεως αὐτῆς καὶ δὲν ἀποκλείονται αὐτῆς. Τὰ ἀσθενῆ δὲ ταῦτα μέλη ἀνέχεται ἡ Ἐκκλησία ἐν τοῖς

§ 26 Ἰδιότητες τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Σωτὴρ ἴδρυσεν μίαν καὶ μόνην Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία κατέχει τὰς ἐξῆς τέσσαρας ιδιότητες: α') τὸ ἐνιαῖον· β') τὴν ἀγιότητα· γ') τὴν καθολικότητα καὶ δ') τὴν ἀποστολικότητα. Ἡ Ἐκκλησία δὲ αὕτη εἶναι ἡ ἡμετέρα Ὀρθόδοξος, ἡ ὁποία εἶναι:

α') μία, διότι μία εἶναι ἡ κεφαλὴ αὐτῆς, δηλ. ὁ Ἰησοῦς Χριστός, μία εἶναι ἡ ψυχὴ ἢ ζωοποιουσα αὐτὴν, δηλ. τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, μία εἶναι ἡ πίστις (1), δηλ. ἡ διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως. Προσέτι δὲ ἔχει τοὺς αὐτοὺς κανόνας, τὴν αὐτὴν ἱεραρχίαν, τὰ αὐτὰ μυστήρια, τὰς αὐτὰς ἱερευρατελείας·

β') ἀγία, διότι ἀγία εἶναι ἡ κεφαλὴ αὐτῆς, ἀγία εἶναι ἡ ψυχὴ ἢ ζωοποιουσα αὐτὴν, ἅγιος εἶναι ὁ σκοπὸς (2), καὶ πλήθος ἁγίων ἔχει, τοὺς ὁποίους αὐτὴ διεμόρφωσεν·

γ') καθολικὴ, διότι εἶναι προωρισμένη νὰ περιλάβῃ ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους (3)·

δ') ἀποστολικὴ, διότι διὰ τῶν Ἀποστόλων ἐξηπλώθη, καὶ αὐτῶν τὴν διδασκαλίαν σφάν καὶ ἀκεραίαν διαφυλάττει, καὶ παρ' αὐτῶν ἔχει ἀδιάκοπον τὴν διαδοχὴν τῶν ποιμένων αὐτῆς.

Κατὰ ταῦτα μία καὶ μόνη Ἐκκλησία ὑπάρχει, ἡ ἡμετέρα Ὀρθόδοξος, διότι αὕτη μόνη κατέχει τὰς ὑπὸ τοῦ Συμβόλου

κόλπαις αὐτῆς, ἵνα διορθώσῃ αὐτά. Τοῦτο συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, ὁ ὁποῖος παραβάλλει τὴν Ἐκκλησίαν πρὸς ἀγρόν, ἐν τῷ ὅποιῳ καὶ ζιζάνια μετὰ τοῦ σίτου φύονται (Ματθ. ιγ' 25, 26), καὶ πρὸς σαγήνην, ἡ ὁποία καὶ καλοὺς καὶ κακοὺς ἰχθῦς συνάγει (Ματθ. ιγ' 47).

(1) Ἐφεσ. δ' 5.

(2) Ἐφεσ. ε' 25-27.

(3) Ματθ. κη' 19.

τῆς πίστεως καθοριζομένης ἰδιότητος, ἤτοι τὸ ἐνιαῖον, τὴν ἀγιότητα, τὴν καθολικότητα καὶ τὴν ἀποστολικότητα. Αἱ δὲ καλούμεναι Ἐκκλησίαι τῶν Παπικῶν, Διαμαρτυρομένων, Νεστοριανῶν καὶ Μονοφυσιτῶν δὲν εἶναι Ἐκκλησίαι, ἀλλὰ θρησκευτικαὶ κοινωνίαι, αἱ ὅποιαι πολυτρόπως διέστρεψαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων. Καὶ ἡ μὲν Παπικὴ κοινωνία, ἀποσχισθεῖσα ἀπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, εὐ μόνον τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ἐνόθευσε διὰ τῆς προσθήκης τοῦ *filioque*, ἀλλὰ καὶ τὰ δόγματα τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὰ μυστήρια παρεχάραξε καὶ νέα δόγματα ὅλως ἀντίθετα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος ἐθέσπισεν. Ἡ δὲ τῶν Διαμαρτυρομένων κοινωνία, ἀποσχισθεῖσα ἀπὸ τῆς Παπικῆς κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, εὐ μόνον τὴν νόθευσιν τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ἠσπάσθη καὶ τὰ δόγματα τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὰ μυστήρια παρεχάραξεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ἀπέρριψεν. Καὶ αἱ τῶν Νεστοριανῶν δὲ καὶ Μονοφυσιτῶν κοινωνίαι, αἱ ἀποσχισθεῖσαι ἀπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, διέστρεψαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττιν τὴν ἀρχαίαν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποτελεῖται ἐκ δέκα τριῶν αὐτοκεφάλων μερικῶν ἐκκλησιῶν, ἐξ ὧν ἕξ εἶναι Ἑλληνικαί, ἡ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἡ τῆς Ἀντιοχείας, ἡ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἡ τῆς Κύπρου· δύο Ῥωμουνικαί, ἡ τῆς Ῥωμανίας καὶ ἡ τῆς Τρανσυλθανίας (χώρας τῆς Οὐγγαρίας)· μία Σλαυορρωμουνικὴ, ἡ τῆς Βουκαβίνης (χώρας τῆς Αὐστρίας) καὶ τέσσαρες Σλαυτικαί, ἡ τῆς Σερβίας, ἡ τοῦ Μαυροβουνίου, ἡ τῆς Σλαβωνίας (χώρας τῆς Οὐγγαρίας) καὶ ἡ τῆς Ῥωσσίας. Αἱ μερικαὶ δὲ αὗται Ἐκκλησίαι, ἂν καὶ εἶναι ἀνεξάρτητοι καὶ αὐτοκέφαλοι, ὅμως ἀποτελοῦσι μίαν καὶ μόνην Ἐκκλησίαν· διότι ἔχουσι πᾶσαι τὸν αὐτὸν ἀρχηγόν, δηλ. τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὴν αὐτὴν πίστιν, τοὺς αὐτοὺς κανόνας, τὴν αὐτὴν ἱεραρχίαν, τὰ αὐτὰ μυστήρια, τὰς αὐτὰς ἱερατελεστίας.

§ 27. Κέντρον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας.

Κέντρον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας ἐν ἐκάστη μερικῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῆς, ὅστις εἶναι διάδοχος τῶν Ἀποστόλων, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπορρέουσι τὸ δικαίωμα τοῦ διδάσκειν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ τοῦ ἐπιτελεῖν τὰς ἱεροτελεστίας καὶ τὸ τοῦ διαικεῖν τὴν Ἐκκλησίαν. Τὰ μερικά ὅμως ταῦτα κέντρα συγκεντροῦνται καὶ ὑποτάσσονται εἰς ἓν γενικὸν κέντρον τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὅποιον εἶναι αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι (1). Αἱ Σύνοδοι δὲ αὗται, ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καθοδηγούμεναι («Ἔδοξε τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν» Πράξ. ιε' 28), ἐξέδωκαν ἀποφάσεις ἀλαθῆτους, τὰς ὁποίας ὀφείλομεν νὰ τηρῶμεν ὡς θεσπενύστους, ἐξ Ἰσου πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

§ 28. Τὰ μυστήρια καθ' ὅλον.

Μυστήρια καλοῦνται αἱ ἱεραὶ τελεαί, αἱ ευσταθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων, διὰ τῶν ὁποίων ἐν αἰσθητοῖς σημείοις μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ ἀόρατος χάρις τοῦ Θεοῦ.

Τὰ μυστήρια εἶναι ἑπτὰ, τὰ ἐξῆς: τὸ βάπτισμα, τὸ χρῆσμα, ἡ εὐχαριστία, ἡ ἐξομολόγησις, τὸ εὐχέλαιον, ὁ γάμος καὶ ἡ ἱερωσύνη.

Τὰ μυστήρια διαίρουσιν εἰς ὑποχρεωτικὰ καὶ εἰς προαιρε-

(1) Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι εἶναι ἑπτὰ, αἱ ἐξῆς: α') ἡ ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τῷ 325 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου· β') ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 381 ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου· γ') ἡ ἐν Ἐφέσῳ τῷ 431 ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ· δ') ἡ ἐν Χαλκηδόνι τῷ 451 ἐπὶ Μαρκιανου· ε') ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 553 ἐπὶ Ἰουστινιανου τοῦ Α'· σ') ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 680 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πογωνάτου· ζ') ἡ ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τῷ 787 ἐπὶ Εἰρήνης.

τικά. Καὶ ὑποχρεωτικά μὲν εἶναι τὰ τέσσαρα πρῶτα, προαιρετικά δὲ τὰ τρία τελευταῖα. Καὶ τὸ μὲν βάπτισμα, τὸ χρίσμα καὶ ἡ ἱερωσύνη δὲν ἐπαναλαμβάνονται, τὰ δὲ λοιπὰ ἐπαναλαμβάνονται.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι παραδέχονται δύο μόνον μυστήρια, τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν.

§ 29. Τὸ βάπτισμα.

Τὸ βάπτισμα εἶναι μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος, καταδυόμενος καὶ ἀναδυόμενος τρίς εἰς τὸ ὕδωρ, τὸ ἡγιασμένον δι' ἰδιαιτέρας ἱεροτελεστίας, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καθαρίζεται καὶ ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ ἀπὸ τῶν προαιρετικῶν ἁμαρτιῶν ἐὰν εἶναι ἐνήλικος, καὶ ἀναγεννᾶται.

Καὶ ἡ μὲν κατάδυσις δηλοῖ τὴν ταφὴν τοῦ Σωτῆρος, ἡ δὲ ἀνάδυσις τὴν ἀνάστασιν. Ὡστε ὁ βαπτιζόμενος ὀφείλει νὰ θάψῃ τὸν παλαιὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον, ἵνα ἀναστῇ μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ περιδληθῇ τὸν νέον ἐνάρετον.

Τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος συνέστησεν ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἐξῆς πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐντολῆς: «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν» (Ματθ. κη' 19). Τὸ βάπτισμα τελεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου, ἐν ἀνάγκῃ δὲ ὑπὸ διακόνου καὶ λαϊκοῦ καὶ γυναικός. Ὅταν δὲ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία περὶ τῆς βαπτίσεως τινος, βαπτίζεται οὗτος κατὰ τὸν ἐξῆς τύπον: «Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ οὐκ ἔβαπτίσθη».

Ἐνευ βαπτίσματος δὲν ὑπάρχει σωτηρία: «Ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Ἰωάν. γ' 5). Διὰ τοῦτο τὸ βάπτισμα εἶναι ἀναγκαῖον εἰς πάντας, ἐνήλικους καὶ ἀνηλικούς. Καὶ οἱ μὲν ἐνήλικοι ὀφείλουσι πρὸ τοῦ βαπτίσματος νὰ κατηχῶνται, ἵνα μετα-

νοήσωσι καὶ πιστεύσωσιν εἰς τὸν Χριστόν» («Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται» Μάρκ. ιη' 16)· οἱ δὲ ἀνήλικοι βαπτίζονται μὲν ἄνευ κατηχήσεως συμφώνως πρὸς τὴν παραγγελίαν τοῦ Σωτήρος· «Ἄφerte τὰ παιδιά καὶ μὴ κολύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς με· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (Ματθ. ιθ' 14), ἀλλ' ἐγγυῶνται οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀνάδοχοι, εἰ θὰ κατηχήσωσιν αὐτούς, ὅταν γίνωσιν ἐνήλικοι.

Ὁ ἀνάδοχος πρέπει νὰ εἶναι ὀρθόδοξος, διότι μόνον οὗτος δύναται νὰ κατηχήσῃ ὀρθοδόξως τὸν βαπτισθέντα.

Οἱ Παπικοὶ καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι τελοῦσι τὸ βάπτισμα δι' ἐπιχύσεως ἢ ραντισμοῦ, ὅπερ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἐπιτρέπει κατ' ἐξαίρεσιν εἰς μόνους τοὺς ἀσθενεῖς. Ἄλλ' οὔτε ὁ Σωτὴρ τοιοῦτοτρόπως ἐβαπτίσθη (Ματθ. γ' 16. Μάρκ. α' 9), οὔτε οἱ Ἀπόστολοι (Πράξ. η' 39) καὶ ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία τοιοῦτοτρόπως ἐβάπτειεν, οὔτε ἡ λέξις βαπτίζω σημαίνει ἐπιχέω ἢ ραντίζω, ἀλλὰ βυθίζω εἰς τὸ ὕδωρ.

§ 30. Τὸ χρῶμα.

Τὸ χρῶμα εἶναι μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ βαπτισθεὶς, χρῶμενος εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα διὰ τοῦ ἁγίου μύρου εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος, ἀγιάζεται.

Τὸ ἅγιον μύρον κατασκευάζεται τῇ Μεγάλῃ Τετάρτῃ ἐκ τεσσαράκοντα περίπου εὐωδῶν ὕλων (ἐλαίου, εἴνου, βαλσάμου κλπ.), αἱ ὁποῖαι σημαίνουν τὸ πλῆθος τῶν καρπῶν ἢ χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀγιάζεται δὲ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Μεγάλῃς Πέμπτης. Ἐν ᾧ δὲ πᾶσα αὐτοκέφαλος Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δικαιούται νὰ κατασκευάζῃ ἅγιον μύρον, ἢ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος Ἐκκλησία, ἢ καὶ αὐτοκέφαλος, λαμβάνει αὐτὸ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς ἐνδειξὴν σεβασμοῦ πρὸς τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν.

Τὰ μέλη τοῦ σώματος, τὰ ὁποῖα χρίονται σταυροειδῶς εἶναι τὰ ἐξῆς· τὸ μέτωπον, οἱ ὀφθαλμοί, οἱ μυκτῆρες, τὰ χεῖλη, τὰ ὦτα, τὸ στήθος, αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες. Καὶ τὸ μὲν μέτωπον

χρίεται, ἵνα ἁγιασθῇ ἡ ἔδρα τῆς διανοίας· τὰ δὲ αἰσθητήρια, ἵνα ἁγιασθῶσιν αἱ αἰσθήσεις· τὸ δὲ στῆθος, ἵνα ἁγιασθῇ ἡ ἔδρα τῶν ἐπιθυμιῶν, ὁπλαδὴ ἡ καρδιά· αἱ δὲ χεῖρες καὶ οἱ πόδες, ἵνα ἁγιασθῶσι τὰ ἔργα καὶ διαβήματα τοῦ βαπτισθέντος. Εἰς ἐκάστην δὲ χρίσιν ἐπιπέγει ὁ ἱερεὺς· «Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου» Τὸ χρίσμα τελεῖται ὑπὸ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου.

Ἡ Παπικὴ κοινωνία τελεῖ τὸ χρίσμα οὐχὶ εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ συνήθως εἰς μὲν τὰ ἄρρενα κατὰ τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας, εἰς δὲ τὰ θήλεα κατὰ τὸ δωδέκατον, καὶ ὅτῃ ἐπὶ μόνου τοῦ μετώπου καὶ διὰ μόνου τοῦ ἐπισκόπου. Τὸ αὐτὸ δὲ πράττει καὶ ἡ τῶν Διαμαρτυρομένων κοινωνία, ἢ ἐποία θεωρεῖ τὸ μυστήριον τοῦτο ἀπλήρῃ τελετήν.

§ 31. Ἐὐχαριστία.

Ἡ εὐχαριστία (1) εἶναι τὸ μυστήριον, ἐν τῷ ὁλοῦν ὁ μεταλαμβάνον τοῦ μετουσιωμένου εἰς σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἄρτου καὶ τοῦ μετουσιωμένου εἰς αἷμα τοῦ Χριστοῦ οἴνου κοινωνεῖ αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ αὐτοῦ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. «Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς» Ἰωάν. 5' 53).

Τὸ μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας συνέστησεν ὁ Σωτὴρ κατὰ τὴν νύκτα, κατὰ τὴν ἐποίαν παρεδίδοτο, ὅτε «ἔλαβεν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας διένειμε τοῖς μαθηταῖς καὶ εἶπε, Λάβετε, φάγετε· τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον τοῦτο πεινεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι λέγων, Πίνετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς

(1) Καλεῖται εὐχαριστία, διότι ὁ Σωτὴρ πρὸ τῆς διανομῆς τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ ἠὲχαρίστησε τὸν Πατέρα.

ἄφροσιν ἁμαρτιῶν» (Ματθ. κς' 26-28. Μάρκ. ιδ' 22-25. Λουκ. κβ' 19, 20. Ἰωάν. ς' 48-58). Ἐναπαριστᾷ δὲ τὸ μυστήριον τοῦτο τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἱλαστήριον θυσίαν τοῦ Σωτῆρος «Ὅσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ» (Α' Κορ. ια' 26).

Συστατικά τῆς εὐχαριστίας εἶναι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος. Καὶ ὁ μὲν ἄρτος πρέπει νὰ εἶναι σίτινος, καθαρὸς καὶ ἐνζυμος, διότι δι' ἐνζύμου ἄρτου ἐτέλεσε τὸ μυστήριον τοῦτο ὁ Σωτὴρ πρὸ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πάσχα (1), καὶ οἱ Ἀπόστολοι δὲ καὶ ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία τοιοῦτον ἄρτον πάντοτε μετεχειρίζοντο· ὁ δὲ οἶνος πρέπει νὰ εἶναι ἐκ σταφυλῶν, ἐρυθρὸς, καὶ νὰ ἀναμιγνύηται μεθ' ὕδατος, ἵνα ἐξεικονίξῃ τὸ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Σωτῆρος μετὰ τὴν νύξιν τοῦ στρατιώτου, ἐξεληθὲν αἷμα καὶ ὕδωρ (2). Ἐὰν συστατικά δὲ ταῦτα μετουσιῶνται, ὁγλ. μεταβάλλονται εἰς ἄλληθες σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος (3), καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἱερεὺς ἐπικαλεῖται παρὰ τοῦ Πατρὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα λέγων «Κατάλαμνον τὸ Πνεῦμά σου τὸ Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ Ἁγίῳ».

Ἡ εὐχαριστία τελεῖται ὑπὸ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῆς εὐχαριστίας ἀγιαζόμεθα (Ἰωάν. ς' 57) καὶ συνδεόμεθα στενότερα μετὰ τοῦ Σωτῆρος (Ἰωάν. ς' 56) καὶ λαμβάνομεν τὴν ἐγγύτησιν τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ἀναστάσεως εἰς ζωὴν αἰώνιον μετὰ τοῦ Σωτῆρος (Ἰωάν. ς' 54), ἔπεται, ὅτι ὀφείλομεν νὰ μεταλαμβάνομεν πάντες οἱ βαπτιζόμενοι καὶ κερχρισμένοι. Ἴνα μεταλαμβάνωμεν ὅμως τῶν ἀχράντων μυστηρίων,

(1) Ἰωάν. ιγ' 1. ιη' 28. ιθ' 14, 31.

(2) Ἰωάν. ιθ' 34.

(3) Ματθ. κς' 26. Μάρκ. ιδ' 22, 23. Λουκ. κβ' 19, 20. Ἰωάν. ς' 51, 53, 55.

ανάγκη πᾶσα νὰ προπαρασκευαζώμεθα (1) διὰ πραγματικῆς μετανοίας καὶ σταθερᾶς ἀποφάσεως περὶ μὴ ἐπαναλήψεως τῶν ἁμαρτιῶν, προσέτι δὲ διὰ προσευχῆς καὶ νηστείας, δι' εἰλικρινοῦς συνδιαλλαγῆς μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ δι' ἐξομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν εἰς τὸν πνευματικὸν ἰατρὸν, ἦτοι τὸν ἱερέα. Ὁ δὲ ἄνευ τῆς προπαρασκευῆς ταύτης τοιμῶν νὰ μεταλαμβάνῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐπισύρει καθ' ἑαυτοῦ τὴν ὀργὴν καὶ καταδίκην τοῦ Θεοῦ. «Ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου» (Α' Κορ. ια' 29).

Ἡ Παπικὴ κοινωνία μεταχειρίζεται ἄζυμον ἄρτον· στερεὶ δὲ τοὺς λαϊκοὺς τοῦ ποτηρίου τῆς εὐχαριστίας ἐναντίον τῆς βῆτης ἐντολῆς τοῦ Σωτήρος: «Πίστε εἰς αὐτοῦ πάντες».

§ 32. Ἡ ἐξομολόγησις.

Ἡ ἐξομολόγησις εἶναι μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ χριστιανός, μετανοῶν εἰλικρινῶς καὶ ἐξομολογούμενος τὰς μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτίας αὐτοῦ εἰς τὸν πνευματικόν, λαμβάνει δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφεσιν αὐτῶν (2).

Ἡ ἐξομολόγησις τότε μόνον ἐπιφέρει τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ὅταν συνοδεύηται ὑπὸ εἰλικρινοῦς μετανοίας καὶ σταθερᾶς ἀποφάσεως περὶ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ὅταν γίνηται προφορικῶς καὶ σαφῶς· διότι ὁ πνευματικὸς πρέπει νὰ ἐννοήσῃ καλῶς τὸ ποῖόν τοῦ νοσήματος, ἵνα διατάξῃ τὰ κατάλληλα πρὸς θεραπείαν φάρμακα. Κατὰ ταῦτα ὀφείλομεν νὰ ἀποκαλύπτωμεν εἰς τὸν πνευματικὸν τὸ εἶδος τῆς ἁμαρτίας, οὐχὶ ὁμῶς καὶ τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα συνέπραξαν εἰς αὐτήν, οὐδὲ τὸν τρόπον καὶ τὸν τόπον διότι ταῦτα εἶναι ἔλωσ περιττά.

Τὰ φάρμακα δὲ ταῦτα, τὰ ὁποῖα καλοῦνται κανόνες ἢ ἐπι-

(1) Α' Κορ. ια' 28.

(2) Α' Ἰωάν. α' 9.

τίμια, καὶ εἶναι κυρίως ἢ προσευχὴ, ἢ ἐλεημοσύνη, ἢ συχνὴ φαί-
τησις εἰς τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας καὶ τὰ τσαυτά, δὲν πρέπει νὰ
θεωρῶνται ὡς τιμωρία, ἀλλ' ὡς εὐσεβεῖς ἀσκήσεις τοῦ ἀμαρτή-
σαντος πρὸς ἐκρίζωσιν τῶν παθῶν αὐτοῦ.

Τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως συνέστησεν ὁ Σωτήρ,
ὅτε μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπεφάνη εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ
μετέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς
ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων· «Ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται
δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται
λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ» (Ματθ. ιη' 18). Οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦ
Σωτήρος μετέδωκαν τὴν ἐξουσίαν ταύτην εἰς τοὺς διαδόχους
αὐτῶν.

Ἡ ἐξομολόγησις τελεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ ὑπ' ἐκεί-
νου τοῦ πρεσβυτέρου, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν
παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ ὀνομάζεται πνευματικός.

Ἐπειδὴ διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ἐπιτογχνόμεν τὴν ἄφρασιν
τῶν ἁμαρτιῶν, ὀφείλομεν πάντες νὰ ἐξομολογώμεθα οὐ μόνον
ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς μεταλήψεως, ἀλλὰ καὶ ἄλλοτε, ὡσάκις
ἁμαρτάνομεν. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι πρέπει νὰ προσέχωμεν πολὺ,
ἵνα μὴ ὑποπέσωμεν πάλιν εἰς ἁμαρτήματα. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπο-
πέσωμεν εἰς αὐτά, δὲν πρέπει νὰ ἀπελπίζομεν, διότι ὁ Κύριος
«οὐκ ἤλθε καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν»
(Ματθ. θ' 13).

§ 33. Τὸ Εὐχέλαιον.

Τὸ εὐχέλαιον εἶναι μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ἀσθενῶν
χριστιανός, χριόμενος δι' ἠγιασμένου ἐλαίου εἰς διάφορα μέλη
τοῦ σώματος, θεραπεύεται μὲν σωματικῶς, ὡσάκις κρῖνη τοῦτο
ἀναγκαῖον ὁ παντογνώστης Θεός, λαμβάνει δὲ πάντοτε τὴν
ἄφρασιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, ὅταν ἀληθῶς πιστεῖη καὶ εὐλι-
κρινῶς μετανοῇ.

Τὸ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου συνέστησεν ὁ Σωτήρ, τοῦ
ἁποῖου εἰ μαθηταί, κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ «ἤλειπον ἐλαίῳ πολλοὺς

«ὄρθοστους καὶ ἐθεπάπευον» (Μάρκ. 13). Οἱ μαθηταὶ δὲ τοῦ Σωτῆρος μετέδωκαν τὴν ἐξουσίαν ταύτην εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν, ὅπως ῥητῶς μαρτυρεῖ ὁ Ἰάκωβος λέγων· «Ἄσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; Προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κείμενον, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος· κτλ ἁμαρτίας ἢ πεποιητός, ἀφιεθήσεται αὐτῷ» (Ἰακώβου ε' 14, 15).

Σταυρωειδῶς χρίονται τὰ ἐξῆς μέλη τοῦ σώματος· τὸ μέτωπον, ὁ πώγων, αἱ παρειαὶ καὶ αἱ χεῖρες.

Τὸ εὐχέλαιον τελεῖται ὑπὸ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου. Ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν πρεσβυτέρων ὀρίζεται εἰς ἑπτὰ· ἐν ἀνάγκῃ ὅμως τελεῖται τὸ μυστήριον καὶ ὑπὸ ἑνός.

Ἡ Παπικὴ κοινὴ παρέχει τὸ εὐχέλαιον εἰς τοὺς πνέοντας τὰ λαισθια ὡς ἔσχατον ἐφόδιον πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

§ 34. Ὁ γάμος.

Ὁ γάμος εἶναι μυστήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ ἱερέως ἀγιαζεται ἡ νόμιμος ἐξ ἀγάπης ἔνωσις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς πρὸς ἀμοιβαίαν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν βοήθειαν καὶ πρὸς τεκνογονίαν.

Οἱ ἐρχόμενοι εἰς γάμου κοινωνίαν ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι τὴν νόμιμον ἡλικίαν, νὰ μὴ συνδέωνται διὰ στενῆς συγγενείας σωματικῆς ἢ πνευματικῆς, προερχομένης δηλ. ἐκ τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος, νὰ ἔχωσιν ἀμοιβαίαν ἀγάπην καὶ νὰ εὐλογηθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἱερέως. Ὁ γάμος δὲ, ὁ ὁποῖος ἐτελέσθη τοιοῦτοτρόπως, διαλύεται μόνον εἰς ὄρισμένας περιπτώσεις, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότατη εἶναι ἡ παράβασις τῆς συζυγικῆς πίστεως.

Τὸ μυστήριον τοῦ γάμου καθιέρωσε μὲν αὐτὸς ὁ Θεὸς ἅμα τῇ δημιουργίᾳ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου· «Οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν» (1), καθη-

(1) Γεν. 6' 18.

γίασε δὲ ὁ Σωτὴρ παρκοτὴς εἰς τὸν ἐν Κανᾶ γάμον. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ Παῦλος καλεῖ τὸν γάμον μέγα μυστήριον εἰκονίζον τὴν ἔνωσιν τοῦ νομφίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς νόμφης Ἐκκλησίας· «Τὸ μυστήριον δὲ τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν (Ἐφεσ. ε' 32).

Ὁ γάμος τελεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ πρεσβυτέρου. Ἡ ἡμετέρα δὲ Ἐκκλησία ἐπιτρέπει καὶ δεῦτερον καὶ τρίτον γάμον μόνον μετὰ διαζύγιον ἢ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐτέρου τῶν συζύγων.

Ἡ Παπικὴ καὶ ἡ τῶν Διαμαρτυρομένων κοινωνία ἐπιτρέπουν καὶ τέταρτον γάμον. Διάλυσιν δὲ τοῦ γάμου δὲν ἐπιτρέπει ἡ Παπικὴ κοινωνία.

§ 335. Ἡ ἱερωσύνη.

Ἡ ἱερωσύνη εἶναι μυστήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ κανονικῶς ἐκλεγόμενος χριστιανὸς διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου λαμβάνει τὴν θεϊαν χάριν, ἵνα διδάσκη τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τελῇ τὰ μυστήρια καὶ τὰς ἱεροτελεστίας καὶ διοικῇ πνευματικῶς τὴν Ἐκκλησίαν.

Τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης συνέστησεν ὁ Σωτὴρ, ὅτε μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπεφάνη εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ καθηγιασεν αὐτοὺς εἰς τὴν διακονίαν τῆς ἱερωσύνης (1). Οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ μετέδωκαν τὴν χάριν τῆς ἱερωσύνης διὰ τῆς χειροθεσίας εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν (2), καὶ οὗτοι εἰς τοὺς ἐπομένους· τοιοῦτοτρόπως δὲ διὰ συνεχοῦς σειρᾶς ἦλθεν αὕτη μέχρι ἡμῶν.

Οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης εἶναι τρεῖς. Ἐκ τούτων πρῶτος μὲν καὶ ἀνώτατος εἶναι ὁ τοῦ ἐπισκόπου, δεῦτερος δὲ ὁ τοῦ πρεσβυτέρου, τρίτος δὲ κατώτατος ὁ τοῦ διακόνου (3). Καὶ ὁ

(1) Ἰωάν. κ' 21, 22.

(2) Πράξ. ιδ' 23.

(3) Οἱ τίτλοι ἀρχιεπίσκοπος, μητροπολίτης, πατριάρχης,

μὲν ἐπίσκοπος διδάσκει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τελεῖ πάντα τὰ μυστήρια καὶ πάσας τὰς ἱεροτελεστίας καὶ διοικεὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ δὲ πρεσβύτερος διδάσκει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τελεῖ πάντα τὰ μυστήρια καὶ πάσας τὰς ἱεροτελεστίας πλὴν τῆς ἔξομολογήσεως (τὴν ὅποιαν τελεῖ μόνον τῇ ἀδείᾳ τοῦ ἐπισκόπου), τῆς ἱερωσύνης, τοῦ ἀγιασμοῦ τοῦ μύρου, τοῦ ἐγκαινιασμοῦ καὶ τῶν καὶ ἄλλων· προσέτι δὲ κυβερνᾷ τὸ ἐμπειπιστευμένον εἰς αὐτὸν ποίμνιον, ὑπακούων εἰς τὸν ἐπίσκοπον. Ὁ δὲ διάκονος διδάσκει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ βοηθεῖ μόνον τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸν πρεσβύτερον εἰς τὴν τέλει τῶν μηστυρίων καὶ ἱεροτελεστιῶν, δὲν δικαιούται δὲ νὰ ἐκτελεῖ αὐτάς (1), μηδὲ νὰ κυβερνᾷ τοὺς πιστούς. Καὶ ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ διάκονος ὑπόκεινται καθ' ὅλα ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεγχον τοῦ ἐπισκόπου.

Οἱ ἱερεῖς ὀφείλουσι νὰ εἶναι ἀνεπίληπτοι τὸ ἦθος καὶ διδακτικοί, πεπαιδευμένοι δηλ., ὥστε νὰ δύνανται νὰ διδάσκωσι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ (2). Χειροτονοῦνται δὲ ὁ μὲν διάκονος καὶ ὁ πρεσβύτερος ὑπὸ ἐνὸς ἐπισκόπου, ὁ δὲ ἐπίσκοπος ὑπὸ δύο τοῦλάχιστον. Καὶ ὁ μὲν διάκονος καὶ πρεσβύτερος εἶναι ἄγαμοι ἢ ἔγγαμοι (συμφευσήντες ὅμως πρὸ τῆς χειροτονίας), ὁ δὲ ἐπίσκοπος εἶναι ἄγαμος.

Οἱ Διαμαρτυρούμενοι ἔχουσι δύο μόνον τάξεις κληρικῶν, τὴν τῶν πρεσβυτέρων καὶ τὴν τῶν διακόνων. Μόνον δὲ ἐκ τῶν Διαμαρτυρομένων οἱ Ἐπισκοπιανοὶ ἔχουσι τρεῖς, τὴν τῶν ἐπισκόπων, τὴν τῶν πρεσβυτέρων καὶ τὴν τῶν διακόνων.

Ἡ Παπικὴ κοινωρία ἀπαγορεύει εἰς πάντας τοὺς κληρικούς τὸν γάμον, ἢ δὲ τῶν Διαμαρτυρομένων ἐπιτρέπει εἰς αὐτοὺς καὶ

πρωτοπρεσβύτερος, οἰκονόμος, ἀρχιμανδρίτης, ἀρχιδιάκονος κτλ. εἶναι γνωρίσματα τιμητικῆς καὶ διοικητικῆς ἱεραρχίας.

(1) Μόνον τὸ βάπτισμα δύναται νὰ τελεσθῇ ἐν ἀνάγκῃ ὁ διάκονος (ἰδὲ § 29).

(2) Α' Τιμοθ. δ' 12. γ' 2.

δεύτερον καὶ τρίτον, εἴτε πρὸ τῆς κατατάξεως αὐτῶν εἰς τὴν τάξιν τῶν κληρικῶν εἴτε μετ' αὐτήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ ΖΩΗΣ

Ἄρθρον α' καὶ β' τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

α' «Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν».

β' Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος».

§ 36 Ἡ μερικὴ κρίσις τοῦ Θεοῦ.

Αἱ ψυχὰι τῶν ἀνθρώπων εὐθὺς μετὰ θάνατον δικάζονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (1). Καὶ αἱ μὲν ψυχὰι τῶν ἐναρέτων μετὰγονται εἰς τὸν οὐρανὸν (2), ἔπου, ἀμέτοχοι πάσης θλίψεως καὶ κακοπαθείας (Ἄποκ. κα' 4), ἔχουσι ἐπικαινωμίαν μετὰ τῶν ἁγίων καὶ τῶν Ἀγγέλων, ἀνομνοῦσι καὶ ὑπηρετοῦσι τὸν Χριστὸν (Ἄποκ. ζ' 9-17) καὶ καθορῶσι τὸν Θεόν (Α' Κορ. ιγ' 12)· αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀπάγονται εἰς τὸν Ἅδην (3), ἔπου ὑπάρχει ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμὸς (4) (μέση κατάστασις τῶν ψυχῶν). Ἄλλ' οὔτε αἱ ψυχὰι τῶν ἐναρέτων λαμβάνουσι πλήρη τὴν ἀμοιβήν, οὔτε αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν πλήρη τὴν τιμωρίαν, οὔδὲ ἡ ἀμοιβὴ καὶ ἡ τιμωρία εἶναι ἡ αὐτὴ διὰ πάντας, ἀλλὰ διάφορος καὶ ἀνά-

(1) Ἐβρ. θ' 27.

(2) Ὁ τόπος οὗτος ὑπὸ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καλεῖται καὶ παράδεισος, κόλπος τοῦ Ἀβραάμ, βασιλεία τῶν οὐρανῶν, βασιλεία τοῦ Θεοῦ, οἰκία τοῦ Πατρὸς, ἐπουράνιος Ἱερουσαλήμ.

(3) Ὁ τόπος οὗτος καλεῖται ὑπὸ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ πῦρ αἰώνιον, γέεννα τοῦ πυρός, σκότος ἐξώτερον.

(4) Λουκ. ις' 13-31. Ματθ. ζ' 12.

λογος πρὸς τὰς πράξεις ἐκάστου (1). Ἡ πλήρης δὲ μακαριότης τῶν δικαίων καὶ αἱ τέλειαι ποιναὶ τῶν ἀμαρτωλῶν θὰ ἐπέλθωσι κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος.

§ 37. Ἡ καθολικὴ κρίσις τοῦ Θεοῦ.

Ἐν ἡμέρᾳ, τὴν ὅποιαν οὐδεὶς γινώσκει, οὐδὲ οἱ Ἄγγελοι, εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός, τὰ μὲν σώματα τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων ἀνθρώπων θὰ ἀναστῶσι καὶ θὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ψυχῶν, μετὰ τῶν ὁποίων συνέζησαν ἐπὶ τῆς γῆς (2), οἱ δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔτι ζῶντες θὰ ἀλλαγῶσι, τούτεστι τὰ σώματα αὐτῶν θὰ λάβωσι νέαν μορφήν ὁμοίαν πρὸς τὴν μορφήν, τὴν ὅποιαν θὰ λάβωσι τὰ σώματα τῶν ἀναστάντων (3). Ἡ ἀνάστασις δὲ τῶν σωμάτων, τὰ ὅποια θὰ εἶναι ἄφθαρτα καὶ ἀθάνατα (4), εἶναι ἀναγκαῖα, ὅπως καὶ ἡ ἔνωσις αὐτῶν μετὰ τῶν ψυχῶν, διότι ἐν στενωτάτῳ συνδέσμῳ καὶ συνεργασίᾳ μετ' αὐτῶν διέπραξαν αἱ ψυχαὶ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακόν· δίκαιον δὲ εἶναι, ἵνα καὶ τὰ σώματα συναπολαύσωσι μετὰ τῶν ψυχῶν τῶν ἀμοιβῶν ἢ τῶν ποινῶν (5).

Ἄμα τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν καὶ τῇ ἀλλαγῇ τῶν ἔτι ζῶντων θὰ ἐπέλθῃ ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου, ἡ ὅποια δὲν θὰ εἶναι καταστροφὴ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀλλὰ μετασχηματισμὸς τῆς μορφῆς εἰς καλυτέραν καὶ τελειοτέραν (6).

Ἄμα τῇ συντελείᾳ τοῦ κόσμου θὰ ἐπέλθῃ ἡ δευτέρα παρου-

(1) Β' Κορ. θ' 6. Ῥωμ. 6' 6.

(2) «Ἐρχεται ὥρα, ἐν ἣ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ (δηλ. τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ) καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως» (Ἰωάν. ε' 28, 29).

(3) Α' Κορ. ε' 51.

(4) Α' Κορ. ιε' 53.

(5) Β' Κορ. ε' 10.

(6) Β' Πέτρ. γ' 10, 13.

σία τοῦ Σωτῆρος, ἡ ὁποία δὲν θὰ εἶναι ταπεινὴ καὶ εὐσπλαγχνος, Ἐπὼς ἡ πρώτη (ἡ τῆς σταυρώσεως), ἀλλ' ἔνδοξος καὶ φοβερά. Ὁ Σωτὴρ θὰ παρουσιασθῆ, ἵνα δικάσῃ ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους ἀπάντων τῶν χρόνων. Θὰ ἀνταποδώσῃ δὲ εἰς ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ θὰ χωρίσῃ τοὺς δικαίους, ἧτοι ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐτήρησαν τὴν πίστιν καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Σωτῆρος, ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, ἧτοι ἀπὸ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι κατεφρόνησαν τὴν πίστιν καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Σωτῆρος καὶ ἀπῆλθον ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἀμετανόητοι. Καὶ εἰς μὲν τοὺς δικαίους, τοὺς ὁποίους θὰ στήσῃ ἐκ δεξιῶν, θὰ εἴπῃ· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» (Ματθ. κε' 34)· εἰς δὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, τοὺς ὁποίους θὰ στήσῃ ἐξ ἀριστερῶν, θὰ εἴπῃ· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ Διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ» (Ματθ. κε' 41).

Αἱ ἀμοιβαὶ τῶν δικαίων καὶ αἱ ποιναὶ τῶν ἁμαρτωλῶν θὰ εἶναι αἰώνιοι (1). Καὶ οἱ μὲν δίκαιοι θὰ ἀπολαύωσιν ὑψίστης χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης καὶ ἀρρήτου εὐδαιμονίας, προερχομένης ἐκ τῆς γαλήνης τῆς συνειδήσεως, θὰ ἔχωσιν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ἁγίων καὶ τῶν Ἀγγέλων καὶ τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ ἐν γένει θὰ κατέχωσι τοιαῦτα χαρίσματα, «ὃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη (Α' Κορ. β' 9). Οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ θὰ στερῶνται πάσης χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, θὰ ἔχωσι φρικώδη ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως, θὰ ἔχωσιν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ὁμοιοπαθῶν καὶ θὰ ὑφίστανται ἀπεριγράπτους βασάνους (Μάρκ. θ' 44). Πρέπει δὲ νὰ γινώσκωμεν, ὅτι οὔτε αἱ ἀμοιβαὶ τῶν δικαίων, οὔτε αἱ ποιναὶ τῶν ἁμαρτωλῶν θὰ εἶναι αἱ αὐταὶ διὰ πάντας, ἀλλὰ διάφοροι κατὰ τὸν βαθμὸν τῶν πράξεων ἐκάστου (Β' Κορ. θ' 6. Ῥωμ. β' 6).

(1) Ματθ. κε' 46.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΗΘΙΚΟΝ

Γ. Συγγνώμη

Αἱ ἠθικαὶ ἀλήθειαι τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς θρησκείας περιέχονται συντόμως ἐν τῷ Δεκαλόγῳ, ὃ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἐκ δέκα ἐντολῶν (ἔθεν καὶ Δεκάλογος) καὶ εἶναι ὁ ἐξῆς (Ἐξῆδ, κ' 2—17).

Ἐντολὴ α'). Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.

Ἐντολὴ β'). Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς. Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς.

Ἐντολὴ γ'). Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ.

Ἐντολὴ δ'). Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἔργῳ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου.

Ἐντολὴ ε'). Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἐντολὴ ς'). Οὐ φονεύσεις.

Ἐντολὴ ζ'). Οὐ μοιχεύσεις.

Ἐντολὴ η'). Οὐ κλέψεις.

Ἐντολὴ θ'). Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.

Ἐντολὴ ι'). Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἔστιν.

Τοῦ Δεκαλόγου αἱ μὲν τέσσαρες πρῶται ἐντολαὶ πραγματεύονται περὶ τῶν καθηκόντων ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, αἱ δὲ ἑξ τελευταῖαι περὶ τῶν καθηκόντων πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὸν πλησίον.

Ὁ Δεκάλογος ἐδόθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Μωϋσέως ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινά. Τοῦτον δὲ ζὲν κατήργησεν, ἀλλὰ συνεπλήρωσε καὶ ἐτελειοποίησεν ὁ Σωτὴρ (Ματθ. ε' 17).

Μωϋσῆς
πατέρα
καὶ μητέρα

§ 38. Η πρώτη ἐντολή.

«Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς σου· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ».

Διὰ τῆς πρώτης ἐντολῆς διδασκόμεθα νὰ ὁμολογῶμεν ἓνα μόνον Θεόν, ἐκτὸς τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει ἄλλος. Ἡ ἐντολή αὕτη εἶναι ἡ βᾶσις πασῶν τῶν λοιπῶν (1), διότι ἔταν πιστεύωμεν εἰλικρινῶς εἰς τὸν Θεόν, ὅταν ἀγαπῶμεν αὐτὸν ἐξ ὅλης ἡμῶν τῆς καρδίας, τῆς ψυχῆς καὶ τῆς διανοίας, καὶ ὅταν ἐλπίζωμεν σταθερῶς εἰς αὐτόν, ἐκτελοῦμεν πάσας τὰς ἐντολάς αὐτοῦ.

Τὴν ἐντολήν ταύτην παραβαίνουσιν·

α') οἱ ἄθεοι, τούτέστιν οἱ ἄφρονες ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ ἢ καλοῦσι Θεὸν τὴν κτίσιν.

β') οἱ πολυθεῖσταί, ἤτοι οἱ λατρεύοντες πολλοὺς θεοὺς.

γ') οἱ μάγοι, δηλ. οἱ δυσχυριζόμενοι, ὅτι διὰ τῶν σχέσεων, τὰς ὁποίας δῆθεν ἔχουσι μετὰ τῶν πνευμάτων, θεραπεύουσι τοὺς ἀσθενεῖς, παρέχουσιν εὐδαιμονίαν εἰς τοὺς κακοδαιμονοῦντας καὶ προβλέπουσι τὸ μέλλον διὰ τῶν χειρῶν, τῶν παιγνιοχάρτων καὶ διαφόρων ἄλλων μέσων· προσέτι δὲ καὶ οἱ προστρέχοντες καὶ ἐλπίζοντες εἰς αὐτούς.

δ') οἱ δεισιδαίμονες, τούτέστιν οἱ ἐξαρτῶντες τὴν εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν αὐτῶν ἐκ τυχαίων πραγμάτων, οἱ διακρίνοντες τὰς ἡμέρας εἰς ἀποφράδας καὶ μὴ ἀποφράδας καὶ οἱ παραδεχόμενοι φαντάσματα· προσέτι δὲ καὶ οἱ ἐλπίζοντες εἰς τὴν φρόνησιν, τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῶν ἢ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην βοήθειαν, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν θεϊάν πρόνοιαν.

ε') οἱ αἰρετικοί, ἤτοι οἱ παραχαράσσοντες τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐπίκλησις τῶν ἁγίων δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν ἐντολήν ταύτην· διότι ἡμεῖς δὲν ἐπικαλούμεθα τοὺς ἁγίους ὡς σωτήρας (τοιού-

(1) «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή» (Ματθ. κβ' 37, 38).

τος είναι μόνος ὁ Ἰησοῦς Χριστός). ἀλλ' ὡς δούλους τοῦ Θεοῦ, ἀξιωθέντας τῆς θείας μακαριότητος. Παρακαλοῦμεν δὲ αὐτοὺς εὐλαβῶς νὰ ἐνώσωσι τὰς προσευχὰς αὐτῶν μετὰ τῶν ἡμετέρων καὶ νὰ μεσιτεύωσιν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸ τοῦ θρόνου τοῦ Κυρίου (1). Καὶ αὐτοὶ δὲ εἰ ἀγιοί, ὅτε ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ προσκυρήθησαν ὑπὲρ ἄλλων καὶ παρεκάλουν ἄλλους νὰ προσευχηθῶσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν (Φιλιπ. α' 4. Κολοσ. α' 3. Ῥωμ. ιε' 30. Β' Κορ. α' 11. Ἐφ. ε' 18. Κολοσ. δ' 3).

§ 34. Ἡ δευτέρα ἐντολή.

«Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς. Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς».

Διὰ τῆς δευτέρας ἐντολῆς, ἡ ὁποία εἶναι συμπλήρωσις τῆς πρώτης, διδασκόμεθα νὰ μὴ θεοποιῶμεν οἰονδήποτε ὁμοίωμα εἴτε οὐρανοῦ, εἴτε ἐπιγείου, εἴτε ἐνὸς ὄντος.

Τὴν ἐντολὴν ταύτην παραβαίνουσιν

α') οἱ κτισματολάτραι, τοιούστιν οἱ λατρεύοντες τὰ κτίσματα, π.χ. τὰ ἄστρα, τὸ πῦρ, ζῆλα, δένδρα, λίθους κτλ.

β') οἱ πλεονέκται, τῶν ὁποίων ὁ Θεὸς εἶναι τὸ χρῆμα· οἱ κοιλόδουλοι, τῶν ὁποίων Θεὸς εἶναι ἡ κοιλία· καὶ οἱ φιλήδονοι, τῶν ὁποίων Θεὸς εἶναι αἱ σαρκικαὶ ἀπολαύσεις.

γ') οἱ εἰκονολάτραι, δηλ. οἱ λατρεύοντες τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων· προσεῖτι δὲ καὶ οἱ προτιμῶντες τὴν δεῖνα εἰκόνα τῆς δεῖνος. Ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων τῶν ἁγίων δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην· διότι ἡμεῖς δὲν προσκυνοῦμεν τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων λατρευτικῶς (τσιαυτὴ προσκύνησις ἀρμόζει εἰς μόνον τὸν Θεόν), ἀλλὰ τιμητικῶς ἀσπαζόμενοι μόνον αὐτάς. Τὸν ἀσπασμὸν δὲ ταύτων δὲν ἀναφέρομεν εἰς τὴν ὕλην, ἐκ τῆς ὁποίας εἶναι κανεσκευασμένη ἡ εἰκὼν, ἀλλ' εἰς τὸ πρωτότυπον, τὸ ὁποῖον αὕτη ἀναπαριστᾷ. ●

(1) Ἰακώβ. ε' 16.

• § 40. Ἡ τρίτη ἐντολή.

«Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ».

Διὰ τῆς τρίτης ἐντολῆς διδασκόμεθα νὰ μὴ μεταχειρίζομεθα ἀνευλαβῶς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Τὴν ἐντολὴν ταύτην παραβαίνουσιν·

α) οἱ βλάσφημοι, τούτέστι οἱ ἀσεβεῖς ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ὑβρίζουσι τὸν Θεόν, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Τίμιον Σταυρόν, τὴν Παναγίαν, τοὺς Ἁγίους, τὰ Μυστήρια, τὴν πίστιν καὶ πᾶν ἐν γένει συνδεόμενον μετὰ τῆς θρησκείας, ἢ γογγύζουσι κατὰ τῆς θείας προνοίας ἢ χλευάζουσι τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν.

β) οἱ ψεύδορκοι, ἦτοι οἱ ὀρκιζόμενοι ψευδῶς καὶ οἱ ἐπίορκοι, ἦτοι οἱ μὴ τηροῦντες τὸν ὅρκον αὐτῶν.

γ) οἱ ψευδοπροφήται, δηλ. οἱ δυσχυρίζόμενοι, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς τὰ μέλλοντα.

δ) οἱ ζητοῦντες τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰς ληστείαν ἢ κλοπὴν τοῦ πλησίον ἢ εἰς ἐκδίκησιν κατ' αὐτοῦ.

Ὁρκος εἶναι ἡ πανηγυρική ἐπίκλησις τοῦ Θεοῦ ὡς μάρτυρος, ὅτι λέγομεν τὴν ἀλήθειαν ἢ ὅτι θὰ ἐκτελέσωμεν ὀρισμένας ὑποχρεώσεις, καὶ ὡς τιμωροῦ, ἐὰν ψευδῶμεθα ἢ δὲν ἐκτελέσωμεν τὰς ὑποχρεώσεις. Ὁ ὅρκος δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν τρίτην ἐντολὴν. Ὁ Σωτὴρ, διατάσων ἡμᾶς «μὴ ὀμόσαι ἕλω» (Ματθ. ε' 34), ἀπαγορεύει τοὺς ματαίους καὶ ἀνευ ἀνάγκης ὀρκους, οὐχὶ δὲ τὸν ὅρκον ἀπολύτως· διότι αὐτὸς οὗτος ἐδέχθη τὸν ὅρκον, τὸν ὅποιον ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν ὁ ἀρχιερεὺς Καϊάφας· «Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Σὺ εἶπας» (τὸ ὅποιον σημαίνει τὸ ἐξῆς· ὀρκίζομαι εἰς τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ) (Ματθ. κς' 63, 64). Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ Παῦλος λέγει· «Πάσης ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὅρκος» (Ἐβρ. ε' 16). Κατὰ ταῦτα ὀφείλομεν νὰ δεχώμεθα τὸν ὅρκον, ὁ ὅποιος ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἢ Πολιτείας, ἐν πάσῃ δὲ ἄλλῃ πε-

ριπτώσει νὰ περιοριζώμεθα εἰς τὸ ἅπλοον ναὶ ἡ οὐ, δηλ. εἰς τὴν ἅπλην βελιζώσιν ἢ ἄρνησιν.

§ 41. *Ἡ τετάρτη ἐντολή.

«Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν· ἐξ ἡμέρας ἔργῳ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου».

Διὰ τῆς τετάρτης ἐντολῆς διδασκόμεθα νὰ ἀγιάζωμεν τὴν Κυριακὴν καὶ τὰς ἑορτὰς τὰς καθωρισμένας ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Ἰουδαῖοι ἠγίαζον καὶ ἀγιάζουσι τὸ Σάββατον (1) εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναπαύσεως τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῶν ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν Αἰγυπτίων. Ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἀγιάζομεν τὴν Κυριακὴν εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἡμῶν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας.

Τὴν Κυριακὴν καὶ τὰς ἑορτὰς, τὰς καθωρισμένας ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀγιάζομεν·

α') μὴ ἐργαζόμενοι σωματικῶς, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἐργασία συντελῇ εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ ὠφέλειαν τοῦ πλησίον ἢ ἡμῶν αὐτῶν· ταιαύτη εἶναι ἢ ἀπύκρους ἐχθροῦ, ἢ σβέσις πυρκαϊῆς, ἢ σωτηρία κινδυνεύοντος, ἢ περιποίησις ἀσθενοῦς, ἢ παρασκευὴ φαγητοῦ κτλ.

β') μεταβαίνοντες εἰς τὸν ναόν, ἐκτὸς ἐὰν ὑπάρχη ἀπόλυτος ἀνάγκη πρὸς ἀπουσίαν, καὶ παρακολουθοῦντες τὴν ἑλλην λειτουργίαν μετ' ἄκρας εὐλαθείας.

γ') διδάσκοντες τὰ τέκνα καὶ τοὺς ὑπηρέτας ἡμῶν τὰς ἀληθείας τῆς ἀγίας ἡμῶν θρησκείας.

δ') βοηθοῦντες τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην καὶ ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ἀσθενεῖς.

Τὴν ἐντολὴν δὲ ταύτην παραβαίνουσιν·

α') οἱ ἐργαζόμενοι ἕνεκα πλεονεξίας·

(1) Ἡ λέξις εἶναι ἑβραϊκὴ καὶ σημαίνει ἀναπαυσιν.

β') οἱ μὴ μεταβαίνοντες εἰς τὸν ναὸν ἢ μεταβαίνοντες μὲν, μὴ παρακολουθοῦντες δὲ τὴν ὅλην λειτουργίαν μετ' ἄκρας εὐλαβείας·

γ') οἱ μὴ διδάσκοντες τὰ τέκνα καὶ τοὺς ὑπηρέτας αὐτῶν τὰς ἀληθείας τῆς ἁγίας ἡμῶν θρησκείας·

δ') οἱ καταναλίσκοντες τὴν περιουσίαν αὐτῶν εἰς μέθη, χαρτοπαιξίαν, πολυτέλειαν κ.τ.λ., οὐχὶ δὲ εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ πλησίου.

• § 42. Ἡ πέμπτη ἐντολή.

Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς».

Ἡ πέμπτη ἐντολή διδάσκει ἡμᾶς τὰ καθήκοντα πρὸς τοὺς γονεῖς.

Οἱ γονεῖς εἶναι δι' ἡμᾶς ἀντιπρόσωποι τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ τιμῶμεν αὐτούς, νὰ ἀγαπῶμεν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, νὰ εὐγνωμονῶμεν, διότι μετὰ τὸν Θεὸν εἰς αὐτούς ὀφείλομεν ὅ,τι καὶ ἂν εἴμεθα, νὰ ὑπακούωμεν εὐχαρίστως καὶ ταχέως εἰς ὅλα, ὅσα δὲν εἶναι ἐναντία εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ πράττωμεν σπουδαίαν πρᾶξιν χωρὶς νὰ ζητῶμεν τὴν γνώμην, εὐχὴν καὶ εὐλογία ἀπὸ αὐτῶν, νὰ ὑποφέρωμεν ἀγογγύστως τὰς ἐλλείψεις αὐτῶν, νὰ ὑπερασπίζωμεν τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν, νὰ τρέφωμεν αὐτούς καὶ νὰ περιθάλπωμεν, ὅταν εἶναι γέροντες ἢ ἀσθενεῖς. Παρόμοια δὲ καθήκοντα ἔχομεν καὶ πρὸς τοὺς θετοὺς ἡμῶν γονεῖς καὶ τοὺς κηδεμόνας καὶ ἰδίᾳ τοὺς διδασκάλους, οἱ ὅποιοι τόσον πολὺ κοπιᾶζουσιν ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἡμῶν μορφώσεως. Ἀλλὰ καὶ οἱ γονεῖς ἔχουσι καθήκοντα πρὸς τὰ τέκνα. Τὰ τέκνα εἶναι πολύτιμος θησαυρός, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτούς. Διὰ τοῦτο ὀφείλουσιν οὗτοι νὰ παρέχωσιν εἰς αὐτὰ στέγην, ἐνδυμασίαν καὶ τροφήν, ἐφ' ὅσον δὲν δύνανται νὰ πορισθῶσιν αὐτὰ ἀφ' ἑαυτῶν, νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς ὑγείας αὐτῶν καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεως, νὰ διδάσκωσιν αὐτὰ τὰς ἀληθείας τῆς ἁγίας ἡμῶν θρησκείας, νὰ εἶναι αὐτοὶ πρὸ πάντων παράδειγμα εὐσεβείας καὶ

ἀρετῆς, καὶ νὰ διορθῶσι τὰς ἐλλείψεις αὐτῶν διὰ συμβουλῶν καὶ τιμωριῶν ἐν ἀνάγκῃ (1).

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ πνευματικὴ ἡμῶν μήτηρ, διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ τηρῶμεν κατὰ γράμμα τὰς ἐντολὰς αὐτῆς, νὰ ὑπερασπίζωμεν αὐτὴν καὶ διὰ λόγου καὶ δι' ἔργου, νὰ θυσιάζωμεν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν ἡμῶν καὶ νὰ σεβώμεθα καὶ ὑπακούωμεν εἰς τοὺς πνευματικοὺς ποιμένας, οἱ ὅποιοι τόσον πολὺ μοχθοῦσιν ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας. (2).

Ἄλλὰ καὶ ἡ Πολιτεία εἶναι ἐξουσία τεταγμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (3). Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ τιμῶμεν καὶ ἀγαπῶμεν καὶ ὑπακούωμεν εἰς τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἄρχοντας (4), νὰ πληρῶνωμεν ἐκουσίως τοὺς φόρους καὶ νὰ θυσιάζωμεν τὸ πᾶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ ζωῆν καὶ περιουσίαν.

§ 43. Ἡ ἕκτη ἐντολή.

«Οὐ φονεύσεις».

Ἡ ἕκτη ἐντολή διδάσκει ἡμᾶς νὰ μὴ ἀφαιρῶμεν τὴν ζωὴν τοῦ πλησίον. Ὁ δὲ Σωτὴρ, συμπληρῶν τὴν ἐντολὴν ταύτην, διατάσσει ἡμᾶς καὶ νὰ μὴ ὀργιζώμεθα κατὰ τοῦ πλησίον ἄνευ λόγου (5).

Τὴν ἐντολὴν ταύτην παραβαίνουσιν·

- α) οἱ φονεῖς καὶ οἱ δι' ἔργου ἢ λόγου συνεργοὶ τούτων·
- β) οἱ παρέχοντες ἄστυον ἢ ἀποκρύπτοντες τοὺς ληστές, κλέπτας καὶ ἐν γένει τοὺς κακοποιούς·
- γ) οἱ ὑποθάλλοντες τὰς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐριδας·

(1) «Ὅς φεΐδεται τῆς βακτηρίας μισεῖ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀγαπῶν ἐπιμελῶς παιδεύει» (Παροιμ. ιγ' 24).

(2) «Πεῖθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπέικετε· αὐτοὶ γὰρ ἀγορευοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσου-
τες» (Ἐβρ. ιγ' 17).

(3) «Οὐκ ἔστιν ἐξουσία εἰμὴ ἀπὸ Θεοῦ». (Ῥωμ. ιγ' 1).

(4) «Ὑποτάγητε τῷ βασιλεῖ ὡς ὑπερέχοντι, τοῖς ἡγεμόσιν ὡς πεμπομένοις εἰς ἐκδίκησιν μὲν κακοποιῶν, ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν» (Α' Πέτρ. 6' 13, 14).

(5) «Ἰκούσατε, ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φονεύσεις· ὅς δ' ἂν φονεύσῃ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκὴ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει» (Ματθ. 5' 21, 22).

δ) οἱ ἐπιβάλλοντες εἰς τοὺς ὑπηρέτας ἐργασίας, διὰ τῶν ὑποίων ὑποσκάπτεται ἡ υγεία καὶ ἡ ζωὴ αὐτῶν·

ε) οἱ ἄσπλαγχοι, τούτεστιν οἱ μὴ βοηθοῦντες τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην·

ς) οἱ αὐτοκτονοῦντες, ἤτοι οἱ ἐκ προθέσεως ἀφαιροῦντες τὴν ζωὴν αὐτῶν. Ὁ αὐτοκτονῶν διαπράττει φρικῶδες ἐγκλημα καὶ κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος μόνος εἶναι κύριος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, καὶ κατὰ τῶν συγγενῶν, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πατρίδος, ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τῶν ὑποίων ὀφείλει νὰ ἐργάζεται, καὶ καθ' ἑαυτοῦ, διότι παραδίδει εἰς τὸν αἰώνιον κριτὴν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐπιθεδαρημένην ὑπὸ μεγίστης ἁμαρτίας, δηλ. τοῦ φόνου. Εἶναι δὲ ἡ αὐτοκτονία δύο εἰδῶν, ἄμεσος καὶ ἕμμεσος. Καὶ ἄμεσος μὲν αὐτοκτονία εἶναι ἡ βία καὶ αἰφνιδία καταστροφὴ τῆς ἰδίας ζωῆς· ἕμμεσος δὲ ἡ συντόμευσις αὐτῆς διὰ τῆς πολυφαγίας, τῆς πολυποσίας, τῶν ἀμέτρων διασκεδάσεων, τῆς ὑπερβολικῆς ἐργασίας, τῆς παραμελήσεως τοῦ σώματος, τῆς ἐκτελέσεως παρατόλμων στοιχημάτων καὶ τῆς ἐξασκήσεως βίβοκινδύνων τεχνῶν (π. χ. σχοινοβασίας, ἄρσεως ὑπερόγκων βαρῶν). Εἰς τὴν ἐντολήν δὲ ταύτην δὲν ἀντίκειται·

α) ἡ θανατικὴ ποινὴ· διότι ἡ Πολιτεία, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως, δικαιούται νὰ τιμωρῇ διὰ θανάτου τοὺς ληστές, τοὺς πειρατάς, τοὺς ἐκ προμελέτης φονεῖς καὶ ἐν γένει τοὺς κακούργους πρὸς τὸ συμφέρον τῆς γενικῆς εὐημερίας (1).

β) ὁ ἐν πολέμῳ φόνος· διότι ἡ Πολιτεία ὀφείλει καὶ διὰ τῶν ὅπλων νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἰδίαν ὑπαρξίν καὶ τὰ δικαιώματα τῶν ὑπηκόων αὐτῆς.

γ) ὁ ἐν ἀμύνη φόνος· διότι ἔχομεν καθήκον νὰ ὑπερασπίσωμεν τὴν ζωὴν ἡμῶν καὶ τοῦ πλησίον κινδυνεύουσαν·

δ) ἡ αὐτοθυσία ἡμῶν, ὅταν ἀγωνιζόμεθα ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἢ ὅταν κινδυνεύῃ ἡ τιμὴ ἡμῶν ἢ ἡ ζωὴ καὶ ἡ τιμὴ τοῦ πλησίον, προσέτι δὲ καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν ἱερέων καὶ ἱατρῶν κατὰ τὰς μολυσματικὰς ἀσθενείας· διότι αἱ πράξεις αὗται δὲν εἶναι αὐτοκτονία, ἀλλ' ἠρωϊσμός.

§ 44. Ἡ ἐβδόμη ἐντολή.

«Οὐ μοιχεύσεις».

(1) «Ὁ ἐκ τῶ· αἷμι ἀνθρώπου ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐχρηθίσεται» (Ιεν. θ' ὁ).

Ἡ ἐβδόμη ἐντολή ἀπαγορεύει νὰ προσβάλλωμεν τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν τοῦ πλησίον. Ὁ δὲ Σωτὴρ, συμπληρῶν τὴν ἐντολὴν ταύτην, διδάσκει ὅτι οὐδὲ νὰ σκεπτόμεθα ὀφείλομεν περὶ προσβολῆς τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς τοῦ πλησίον, ἀλλὰ νὰ εἴμεθα σώφρονες, ἐγκρατεῖς καὶ σεμνοὶ καὶ εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τοὺς διαλογισμοὺς. Τὸ σῶμα ἡμῶν εἶναι «ναὸς τοῦ ἐν ἡμῖν Ἁγίου Πνεύματος» (Α΄ Κορ. 5' 19). Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ τηρῶμεν αὐτὸ ἅγιον καὶ νὰ μὴ μολύνωμεν δι' ἀνηθίκων πράξεων, αἱ ὅποια καὶ τὴν υγιείαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν ἡμῶν καταστρέφουσιν. Τῶν ἀνηθίκων ἀνθρώπων καὶ ἔθνῶν τὸ τέλος εἶναι καταστροφή.

Ἴνα ἀγωνιζώμεθα ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν σωματικῶν ἁμαρτιῶν, ἔχομεν ἐπαρκῆ ὄπλα· τοιαῦτα δὲ εἶναι ἡ προσευχή, ἡ συχνὴ ἐξομολόγησις καὶ μετάνησις, ἡ ἀποφυγὴ τῶν ἀσεμνῶν θεαμάτων, τῶν ἀνηθίκων ἀναγνωσμάτων καὶ τῶν κακῶν συναναστροφῶν, ἡ ἐργασία, τὸ μέτρον εἰς τὸ φαγητὸν καὶ τὸ ποτὸν καὶ τὰς διασκεδάσεις.

• § 45. Ἡ ὄγδοη ἐντολή.

«Οὐ κλέψεις».

Ἡ ὄγδοη ἐντολή διδάσκει ἡμᾶς νὰ μὴ ἀφαιρῶμεν τὴν περιουσίαν τοῦ πλησίον, ἀλλὰ τοῦναντίον νὰ φροντίζωμεν περὶ τῆς διατηρήσεως καὶ αὐξησεως αὐτῆς.

Τὴν ἐντολὴν ταύτην παραβαίνουνσι πάντες οἱ ὅπως δῆποτε ἀφαιροῦντες τὴν ξένην περιουσίαν, λ. χ.

α') οἱ λησταί, οἱ πειραταί, οἱ κλέπται, οἱ λωποδύται καὶ οἱ δι' ἔργου ἢ λόγου συνεργοὶ τούτων.

β') οἱ παρέχοντες ἄσυλον ἢ ἀποκρύπτοντες τοὺς κακοὺς τούτους.

γ') οἱ μεταχειριζόμενοι ψευδῇ μέτρῳ καὶ σταθμῳ, οἱ νοθεύοντες τὰ πράγματα καὶ οἱ τοκογλύφοι, τοῦτέστιν οἱ λαμβάνοντες ὑπερβολικοὺς τόκους, ἐκμεταλλευσόμενοι τὴν ἀνάγκην ἢ τὴν κουφόνειαν τοῦ πλησίον.

δ') οἱ δυνάμενοι μὲν νὰ ἐργάζωνται, μὴ πράττοντες δὲ τοῦτο, ἀλλὰ ζῶντες ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν ἄλλων (1).

ε') οἱ φθειρόντες τὴν ξένην περιουσίαν, οἷον τὰ δένδρα, τοὺς ἄγρους κτλ.

ς') οἱ μὴ ἀποδίδοντες τὰ πράγματα, τὰ ὅποια εὗρισκονσι, καὶ τὰ ὅποια τότε μόνον δυνάμεθα νὰ κρατήσωμεν ἢ, καλύτερον, νὰ διανείμωμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς, ὅταν δὲν ἀνακαλύψωμεν

τὸν νόμιμον αὐτῶν κύριον, ἂν καὶ μετεχειρίσθημεν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἕλα τὰ μέσα.

Τὸν ἄνθρωπον παρασύρουσιν εἰς τὴν κλοπὴν ἢ ἀπληστία, ἢ ὀκνηρία καὶ ἢ ἀργία. Ὁ ἀπληστος θεωρεῖ θεμιτὰ πάντα τὰ μέσα, τὰ συντελοῦντα εἰς τὴν αὐξήσιν τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ· ὁ δὲ ὀκνηρὸς καὶ ἀργός, καταντώντες εἰς πτωχείαν, παρασύρονται κατὰ μικρὸν εἰς τὸν σφετερισμὸν τῆς ξένης περιουσίας. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῆς ἀμαρτίας ταύτης ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα ἀφιλοκερδεῖς καὶ νὰ ἐργαζώμεθα ἐντίμως. Ἡ ἐργασία, ἕσται δὴποτε ταπεινή καὶ ἂν εἶναι, δὲν εἶναι ὄνειδος· ὄνειδος εἶναι ἡ ἀργία.

§ 46. Ἡ ἐνάτη ἐντολή.

«Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ».

Ἡ ἐνάτη ἐντολή διδάσκει ἡμᾶς νὰ μὴ προσβάλλωμεν τὴν ὑπόληψιν τοῦ πλησίον, ἀλλὰ τοῦναντίον νὰ ὑπερασπίζωμεν αὐτήν, ἔταν ἀδίκως προσβάλληται· διότι «ἀρετώτερον ὄνομα καλὸν ἢ πλοῦτος πολλὸς» (Παροιμ. κδ' 1).

Κατὰ ταῦτα ὀφείλομεν νὰ μὴ καταθέτωμεν ψευδῶς ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου κατὰ τοῦ πλησίον, νὰ μὴ κατηγορῶμεν αὐτὸν ἀδίκως, νὰ μὴ συκοφαντῶμεν, νὰ μὴ περιφρονῶμεν αὐτὸν ἄνευ σπουδαίας αἰτίας, καὶ ἐν γένει νὰ μὴ πράττωμέν τι, τὸ ὁποῖον συντελεῖ εἰς τὸ νὰ διασυρθῇ ἢ ἐλαττωθῇ ἡ ὑπόληψις τοῦ πλησίον. Ταῦτα δὲ πάντα κατορθοῦμεν, ἐὰν ἔχωμεν κατὰ νοῦν τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος «πάντα ἕσα ἂν θέλετε, ἵνα ποιῶσιν ἡμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς» (Ματθ. ζ' 12) καὶ τὸ τοῦ Γωβίτ «ὅ σὺ μισεῖς, μηδενὶ ποιήσης» (Γωβίτ δ' 15).

§ 47. Ἡ δεκάτη ἐντολή.

«Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἔστιν».

Ἡ δεκάτη ἐντολή διδάσκει ἡμᾶς οὐ μόνον νὰ μὴ πράττωμεν τὸ κακόν, ἀλλ' οὐδὲ νὰ σκεπτόμεθα περὶ αὐτοῦ. Ἡ ἐντολή αὕτη εἶναι συμπλήρωσις τῶν τεσσάρων προηγούμενων (ε', ζ', η', θ'). Ἀφ' οὗ διέταξεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς διὰ τῆς ἕκτης, ἑβδομῆς, ὀγδόης καὶ ἐνάτης ἐντολῆς νὰ μὴ ἀφαιρῶμεν τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τοῦ πλησίον καὶ νὰ μὴ προσβάλλωμεν τὴν τιμὴν καὶ τὴν

(1) Εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω» (Β' Θέσσαλ. γ' 10).

υπόληψιν αὐτοῦ, διατάσσει διὰ τῆς δεκάτης οὐ μόνον νὰ μὴ πράττωμεν τὸ κακόν, ἀλλ' οὐδὲ νὰ σκεπτόμεθα περὶ αὐτοῦ. Ἀπαγορεύει λοιπὸν ὁ Θεὸς οὐ μόνον τὰς κακὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ τοὺς κακοὺς διαλογισμοὺς καὶ διατάσσει νὰ ἐκριζώσωμεν ἐκ τῆς καρδίας ἡμῶν πᾶσαν κακὴν ἐπιθυμίαν. Τὸ ἐξωτερικὸν κακόν εἶναι τέκνον τοῦ ἐσωτερικοῦ κακοῦ. Ἵνα δὲ μὴ πράττωμεν τὸ κακόν, ὀφείλομεν πρῶτον νὰ καθαρίσωμεν τὴν καρδίαν ἡμῶν· διότι τοιοῦτοτρόπως μόνον καὶ τὸ κέντρον τῆς ἁμαρτίας ἐξαλείφωμεν καὶ τοὺς εὐγενεῖς πόθους πρὸς πᾶν ἀγαθὸν ἀποκτώμεν.

§ 48. Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν θεῶν ἐντολῶν.

Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν θεῶν ἐντολῶν ἐξαρτάται πρῶτον μὲν ἐκ τῆς θείας χάριτος, ἣ ὅποια φωτίζει τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν, ἵνα ἐκτελώμεν τὰ καθήκοντα πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτούς· δεύτερον δὲ ἐκ τῆς θελήσεως ἡμῶν. Ἀποκτάται δὲ ἡ θεία χάρις διὰ τῆς προσευχῆς.

§ 49. Ἡ προσευχὴ καθ' ὅλου.

Προσευχὴ καλεῖται ἡ ἀνύψωσις τοῦ πνεύματος ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν. Εἶναι δὲ αὕτη ἀνακλόγως τοῦ περιεχομένου αὐτῆς τριῶν εἰδῶν, δοξολογία, εὐχαριστία καὶ δέησις. Καὶ δοξολογία μὲν καλεῖται ἡ προσευχή, διὰ τῆς ὁποίας ὑμνοῦμεν τὸν Θεὸν ὡς ὕψιστον ὄν καὶ ὡς δημιουργὸν τοῦ κόσμου· εὐχαριστία δὲ ὀνομάζεται ἡ προσευχή, διὰ τῆς ὁποίας εὐγνωμονοῦμεν αὐτὸν διὰ τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας πάντοτε παρέχει εἰς ἡμᾶς· δέησις δὲ λέγεται ἡ προσευχή, διὰ τῆς ὁποίας παρακαλοῦμεν αὐτὸν νὰ φωτίξῃ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

Ἡ προσευχὴ εἶναι ἀναγκαία, οὐ μόνον διότι διατάσσεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι συνδέει ἡμᾶς μετ' αὐτοῦ, ἐμπνέει εἰς ἡμᾶς μῖσος μὲν πρὸς τὸ κακόν, ἀγάπην δὲ πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἐνισχύει ἡμᾶς ἐν ταῖς δοκιμασίαις καὶ ἐπιχέει βάλσαμον παρηγορίας κατὰ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς θλίψεις καὶ τὰς συμφορὰς τοῦ βίου, εἰς τὰς ὁποίας οὐχὶ σπανίως ὑποκείμεθα.

Ἡ προσευχὴ πρέπει νὰ γίνηται πάντοτε. Ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ ὀφείλομεν νὰ προσευχώμεθα, πρὸ πάντων δὲ α') κατὰ πᾶσαν πρωΐαν μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ὕπνου ἐξέγερσιν, εὐχαριστοῦντες τὸν Θεόν, διότι ἐσκέπασεν ἡμᾶς τὴν νύκτα ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερόγων αὐτοῦ· β') κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν πρὸ τῆς κατακλίσεως, παρακαλοῦντες τὸν Θεόν, ἵνα κοιμήσῃ ἡμᾶς ἐν εἰρήνῃ· γ') πρὸ τοῦ φαγητοῦ καὶ μετ' αὐτό, εὐγνωμονοῦντες τὸν Θεόν δι' ἕσα παρέχει

εις ἡμᾶς, ἀγαθά· δ') κατὰ τὰς δοκιμασίας, παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν νὰ ἐνισχύσῃ ἡμᾶς, ἵνα μὴ ἐμπέσωμεν εἰς τὰς παγίδας τοῦ Διαβόλου· ε') κατὰ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς θλίψεις καὶ τὰς συμφορὰς τοῦ βίου, ζητοῦντες παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν εὐμενῆ αὐτοῦ προστασίαν καὶ βοήθειαν· ς') κατὰ τὰς Κυριακάς καὶ ἑορτάς.

Δυναίμεθα νὰ προσευχόμεθα ἢ κατ' ἰδίαν ἢ καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανῶν. Καὶ ἢ μὲν κατ' ἰδίαν προσευχὴ δύναται νὰ γίνηται πανταχοῦ, διότι πανταχοῦ παρὼν εἶναι ὁ Θεός· ἢ δὲ κοινὴ προσευχὴ εὐλαβέστερον καὶ ὠφελιμότερον τελεῖται ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς, διότι ἐν αὐταῖς ἱερουργοῦνται τὰ μυστήρια, ἐρμηνεύεται τὸ Εὐαγγέλιον, καθίσταται στενώτερος ὁ μετὰ τῶν πιστῶν ἀδελφικός σύνδεσμος καὶ δοξάζεται ὑπὸ πάντων ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Ἴνα δὲ ἡ προσευχὴ εἶναι εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν Θεόν, ἀνάγκη πᾶσα νὰ γίνηται α') μετ' εὐκρινουῶς συνειδήσεως, νὰ ἐννοῶμεν δηλ. καὶ αἰσθανώμεθα τί λέγομεν καὶ οὐχὶ νὰ προσευχόμεθα μηχανικῶς ἢ χάριν ἐπιδείξεως· β') μετὰ καθαρᾶς καρδίας, τουτέστιν ἄνευ πάθους τινὸς πρὸς τὸν πλησίον ἡμῶν· γ') μετ' εὐκρινουῶς ταπεινοφροσύνης, ἦτοι μετὰ πλήρους συνειδήσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· δ') μετ' ἀπολύτου πεποιθήσεως εἰς τὴν παντοδυναμίαν καὶ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ὅτι δηλ. ὁ Θεὸς καὶ δύναται ὡς παντοδύναμος καὶ θέλει ὡς ἀγαθὸς νὰ ἀκούσῃ τὴν προσευχὴν ἡμῶν· ε') μετὰ τελείας ἀφοσίωσεως εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τουτέστι νὰ εὐχόμεθα, ὅπως γίνηται πάντοτε οὐχὶ τὸ ἡμέτερον, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα.

§ 50. Ἡ Κυριακὴ προσευχή.

Ὁ Κύριος ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς σύντομον τύπον προσευχῆς (Ματθ. ς' 9—13), ἣ ὅποια περιέχει πᾶν, ὅτι πρέπει νὰ ζητῶμεν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡ προσευχὴ δὲ αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ προλόγου, ἐξ ἑπτὰ αἰτημάτων καὶ ἐξ ἐπιλόγου καὶ εἶναι ἡ ἑξῆς·

Πρόλογος. Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Αἴτημα α') Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου.

Αἴτημα β') Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου.

Αἴτημα γ') Γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

Αἴτημα δ') Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον.

Αἴτημα ε') Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

Αἰτημα ζ') Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.

Αἰτημα ζ') Ἄλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Ἐπιλογος. "Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμήν.

Διὰ τοῦ προλόγου ἀποτεινόμεθα πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος υἱοθέτησεν ἡμᾶς διὰ τοῦ αἵματος τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ καὶ τὴν ἔποίησεν ἡμεῖς, ἂν καὶ εἶναι πανταχοῦ παρών, ἐννοοῦμεν ὡς κατοικοῦντα ἐξαιρέτως ἐν τοῖς οὐρανοῖς, διότι ἐν αὐτοῖς ἐκδηλοῦται σαφέστερον τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ.

Διὰ τῶν αἰτημάτων παρακαλοῦμεν τὸν Θεόν·

α') νὰ φωτίσῃ ἡμᾶς νὰ προκόψωμεν εἰς τὴν ἀρετὴν, ἵνα πάντες οἱ ἄνθρωποι βλέπωσι τὰ καλὰ ἡμῶν ἔργα καὶ δοξάζωσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τοῦτέστιν ἀναγνωρίσωσιν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος ἀληθὴς Θεός.

β') νὰ ἐλθῇ ἡ βασιλεία αὐτοῦ, οὐ μόνον ἡ μέλλουσα, ἀλλὰ καὶ ἡ παρούσα, ἥτοι νὰ παύσῃ ἡ βασιλεία τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ θεοσέβεια καὶ ἡ ἀρετή.

γ') νὰ ἐπισχύσῃ ἡμᾶς, ἵνα πράττωμεν τὸ θέλημα αὐτοῦ, ὅπως πράττουσι τοῦτο οἱ Ἄγγελοι ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

δ') νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν.

ε') νὰ συγχωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καθὼς καὶ ἡμεῖς συγχωροῦμεν τοὺς πταίσαντας πρὸς ἡμᾶς. Πρέπει δὲ νὰ γινώσκωμεν, ὅτι μόνον ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦτον συγχωρεῖ ὁ Θεὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν «Ἐάν», λέγει ὁ Σωτήρ, «ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. Ἐάν δὲ μὴ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν» (Ματθ. ε' 14, 15). Ὡστε ὁ μὴ συγχωρῶν τὸν πλησίον δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζῃ συγχώρησιν παρὰ τοῦ Θεοῦ.

ς') νὰ μὴ θέσῃ ἡμᾶς εἰς δοκιμασίαν, ἵνα μὴ κινδυνεύσωμεν νὰ ἁμαρτήσωμεν.

ζ') ἐὰν ὅμως διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους αὐτὸς γινώσκει, θέσῃ ἡμᾶς εἰς δοκιμασίαν, παρακαλοῦμεν αὐτὸν νὰ στηρίξῃ ἡμᾶς, ἵνα μὴ ἐμπέσωμεν εἰς τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου.

Διὰ τοῦ ἐπιλόγου ἐκφράζομεν τὴν ἀκράδαντον πεποίθησιν, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ παράσχῃ εἰς ἡμᾶς τὰ αἰτήματα ταῦτα, διότι ὡς παντοκράτωρ μὲν καὶ παντοδύναμος δύναται, ὡς πανάγαθος δὲ θέλει νὰ χορηγήσῃ εἰς ἡμᾶς πᾶν ἀγαθὸν πρὸς αἰώνιον αὐτοῦ δόξαν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ὁρθόδοξε Ἕλλην,

Ἐδιδάχθης ἤδη τὰς δογματικὰς καὶ ἠθικὰς ἀληθείας τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Θρησκείας, δηλ. τί πρέπει νὰ πιστεύῃς καὶ τίνα καθήκοντα ἔχεις πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς σεαυτὸν.

Τὰς ἀληθείας ταύτας τῆς πίστεως δέχου πάντοτε ἐξ ὅλης σου τῆς ψυχῆς.

Τὰ καθήκοντα ταῦτα πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς σεαυτὸν ἐκτέλει πάντοτε ἐξ ὅλης σου τῆς καρδίας.

Καθ' ὅλον σου δὲ τὸν βίον μηδέποτε λησιμόνει:

α) ὅτι λατρεύεις Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μόνος ἀληθής·

β) ὅτι ἔχεις θρησκείαν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ μόνη ὀρθή·

γ) ὅτι εἶσαι μέλος Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία αὐτὴ καὶ μόνη εἶναι μία, ἀγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολική·

δ) ὅτι λαλεῖς γλώσσαν, τὴν ὁποίαν ἐξέλεξεν αὐτὸς ὁ Θεός, ἵνα διαδώσῃ τὰς σωτηρίους αὐτοῦ ἀληθείας·

ε) ὅτι ἀνέγκεις εἰς ἔθνος, τὸ ὁποῖον προώρισεν αὐτὸς ὁ Σωτήρ, ἵνα δι' αὐτοῦ δοξασθῇ εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον.

«Ἦσαν δὲ τινες Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβιβαινόντων, ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἐορτῇ (δηλ. τοῦ Πάσχα)· οὗτοι οὖν προσῆλθον Φίλιππῳ τῷ ἀπὸ Βηθσαῖδα τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἠρώτων αὐτὸν λέγοντες, Κύριε, θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν. Ἔρχεται Φίλιππος καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ, καὶ πάλιν Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος λέγουσι τῷ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς λέγων· **Ἐλήλιθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου**» (Ἰωάν. 6' 20—23).

4

